

SOCIOLOGICKÝ BULLETIN

České sociologické společnosti

2017 – 2018

Obsah

Vzpomínky na časopis Sociologické aktuality	2
Zprávy ze sekcí	8
Konference České sociologické společnosti	33
Složení nového výboru ČSS	34
Cena Miloslava Petruska 2017 a 2018	39
Cena ČSS za vynikající publikaci 2018	52
Z „nečistých“ knih	44
Recenze a glosy.....	56
Opustili nás	52
Sociologická výročí a jubilea roku 2017	53

Aktuální údaje o společnosti

Česká sociologická společnost (ČSS) je dobrovolnou organizací odborníků, jejímž cílem je podpořit rozvoj všech aspektů sociologie na celém území a ve všech regionech ČR, s hlavním důrazem na koordinaci v celonárodním měřítku, vytváření podmínek pro odbornou činnost svých členů a na reprezentaci české sociologie.

ČSS je kolektivním členem International Sociological Association (<http://www.isa-sociology.org/>) a European Sociological Association (<http://www.europeansociology.org/>).

Sídlo sekretariátu

Česká sociologická společnost
Husova 4
110 00 Praha 1

Kontaktní údaje

telefon: 222 220 631
e-mail: mcss@seznam.cz
hospodářky e-mail: miltova@chello.cz
IČ 00444626
DIČ CZ00444626

Sociologický bulletin

Vydává Česká sociologická společnost jako interní publikaci pro své členy
Publikace byla vydána s finanční podporou Akademie věd ČR
Vychází jednou ročně
Redakce: Miroslav Paulíček (e-mail: mpaulicek@email.cz)
Obálka: Veronika Gigalová

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

toto dvojčíslo Sociologického bulletinu zahrnuje dva roky činnosti České sociologické společnosti. Tak jako v minulých letech se aktivity sekcí zaměřují především na výroční konference, tentokrát na tu, jež se velice úspěšně a sympaticky udála v prosinci 2018 v Hradci Králové. Jen malá část sekcí dlouhodobě pořádá semináře, kolokvia, konference či vydává publikace i mimo tento čas sváteční – díky v tomto případě patří zvláště Sekci integrálního zkoumání člověka, která dodala řadu textů do tohoto Bulletinu. K tomu lze dodat snad jen, že aktivity v duchu sokolského „ni zisk, ni slávu“ odrážejí čirou radost z vědy, radost, již je stále více zapotřebí, a jež jako by se pozvolna kamsi vytrácela. Radost ze sociologie, jakou snad dokázala (a doufejme, že stále občas dokáže) vyvolávat Millsova Sociologická imaginace, od jejíhož vydání jsme si nedávno připomněli 60 let a kterou připomínáme i na těchto stránkách.

Nyní bude v říjnu rozdmýchávat jiskry této radosti tradiční, již devátá olomoucká sociologická konference a v listopadu také deváté slovenské a české sociologické dny, tentokrát ve Smolenicích. Kéž tato radost nedá zahnouti nám ni sociologům budoucím.

Hned na následující straně si připomeňme neopakovatelné nadšení, jehož výsledkem bylo několik let vydávání časopisu Sociologické aktuality.

Miroslav Paulíček

Vzpomínky na časopis Sociologické aktuality**Třicet let od vzniku alternativního sociologického časopisu**

Konec roku 1989 přinesl velké změny nejen do společnosti, ale také do sociologie. V důsledku těchto změn a nadšení několika socioložek a sociologů vznikl nezávislý, vůči Sociologickému časopisu nebo Sociologii alternativní sociologický časopis *Sociologické aktuality*. V knize *Architekti dlouhé změny* (Argo, 2019) o tomto časopisu píše historik Michal Kopeček takto: „Na jejich stránkách se zejména v prvních letech hodně psalo obecně o demokracii, co to znamená pro společnost, ale také pro sociologii samotnou. Uvažovalo se o úloze sociologa ve společnosti, která se demokratickou teprve stává, přičemž ústřední otázkou bylo, jak sladit morální, občanskou, případně politickou roli sociologa s jeho odbornou profesní identitou.

Redakci časopisu nechyběla sebekritická reflexe, jež místy přerůstala v patrnou skepsi. „Proti důkladné, seriózní sociologické práci se ruku v ruce staví: nedovzdělanost většiny sociologů, manko finančních prostředků na výzkumy, přetrvávání nesmyslných byrokratických předpisů bránících v samostatnosti a podnikavosti (zejména na půdě Akademie), nevhodné pracovní stereotypy sociologů, resentimenty, neukojené ctižádosti, řevnivost, netrpělivé a zároveň neurčité požadavky ekonomů ve vládě a v parlamentě, jakož i neurčité, nezřídka předpojaté představy žurnalistů a celé veřejnosti o práci sociologů... Práce sociologa dnes nabývá neurotického charakteru. Hltá politické události a snaží se, většinou marně, oddělit své občanské postoje od objektivního vědeckého přístupu.“ (s. 245–246) Tato vzpomínka Aleny Vodákové vznikla především díky dalšímu ze zakladatelů *Sociologických aktualit* Jirímu Rybovi.

mp

Prvotní ideu, která přetrvala celých 5 let vydávání časopisu, lze stručně vyjádřit takto: Sociologie musí být u všech těch závratných změn, které přinesl Listopad 1989, musí být jejich součástí, rychle reagovat a také hlí-

dat, aby se ze společnosti nevytratily humanitní ideály, aby morálka nebylo směšné slovo a demokracie byla „hra doopravdy“. Náš časopis tuto ideu propagoval a zapadal do ní, vznikl kvůli ní. Bylo to možná naivní, jak si někteří tehdy mysleli, možná ale ne úplně zbytečné, jak se domnívali jiní.

Jak to začalo? Nebylo nás pět, byli jsme jen čtyři a zakrátko jen tři – spolupracovníci, přátelé. Prvním impulsem byl letný rozhovor Aleny Vodákové s Janem Hartlem na schodech ústavu v Jilské o tom, že vědecky zaměřený Sociologický časopis vycházející jen několikrát do roka nemůže reflektovat bezprostředně to, co se odehrává právě ve společnosti i v sociologii a že taková reflexe by byla užitečná i zajímavá pro sociology a možná nejen pro ně. Probrali jsme tuto „výzvu doby“ v přátelském kroužku složeném z Aleny Vodákové, Jiřího Ryby a Hany Maříkové a na dálku i s Jiřím Lihartem (který právě pobýval v lázních) a přiklonili jsme se k ní. Protože Jan Hartl zaměřil vzápětí pozornost na jiné aktivity, vymysleli jsme nový časopis sami. Ke koncepčním diskusím jsme využili několikadenní seminář Sociologické společnosti (byl o hodnotách a konal se někde mimo Prahu). Tehdy se všechno odehrávalo velmi rychle. AV „dostala za úkol“ koncepci během týdne konkretizovat, přátelský kroužek se změnil v „redakční kroužek“ a do Vánoc bylo první číslo SA na světě. Neboť šlo o revoluční dobu, začínalo manifestem, který tu základní ideu vyjadřuje (viz). Poměrně dlouho nám trvalo vymýšlení názvu časopisu, nakonec se snad podařilo, aby byl krátký a výstižný. Nebyl to vlastně časopis, byly to napůl noviny. Vycházely z počátku jednou za čtrnáct dní, později jednou měsíčně, pod záštitou nově vznikajícího Sociologického ústavu, později i s podporou Českého literárního fondu. Zpočátku byly vyráběny doslova na koleni, psány na psacím stroji, množeny na cyklostylu ústavu, záhy se ale přesunuly na počítač, laserovou tiskárnu a následně kopírování v rozmnožovně ústavu. Technické nedokonalosti jsou zjevné na první pohled, tehdy to ale moc nevadilo. Množství výtisků mírně narůstalo, cena pro zájemce byla nejdříve nulová, pak nepatrná. Všichni zúčastnění (redakční kroužek, pomocníci a pomocnice při formátování, grafické úpravě atd. i autoři příspěvků včetně vedení interview) se ke spolupráci sami přihlásili, nebylo to součástí jejich pracov-

ních úkolů v zaměstnání a samozřejmě nedostávali žádnou odměnu (s výjimkou pozdějších drobných honorářů za urgentních prepisy zaslaných příspěvků). Všichni to dělali z pouhého nadšení nebo alespoň kvůli přátelské výpomoci. Odměnou byly pozitivní, vstřícné, přátelské ohlasy, nejen ze sociologické obce. Byl to poněkud nezvyklý počín i poněkud neobvyklý typ periodika. Snad souzněl s neobvyklou dobou.

Konkrétní témata SA se v průběhu času samozřejmě měnila s tím, jak se vyvíjely problémy ve společnosti. Po několika prvních číslech (od č. 9) jsme zvolili cestu částečného centrování kolem jednoho „žhavého tématu“. První ohniska se nacházela v oblasti náboženství, práce a podnikání, školy a vzdělávání, proměn venkova, ekologie, kultury. Pak bylo mnoho dalších. Někdy jsme zvolili dílčí, obzvláště žhavé téma: špinavé peníze, volby, věda v nesnázích, sociologie sama sobě a o sobě, byrokracie po listopadu 1989, studenti a listopad 1989.

Institucionální informační pole a okruh externích autorů se měnily také, ale více méně zůstávalo „věrné“ jádro. Určitě do něj patřili Milan Petrušek, Jiří Musil, Alena Miltová, blízko k němu měli i Jaroslav Kapr, Milan Tuček, Jan Vláčil nebo Jan Keller... Někteří psali krátké odborné stati, jiní dodávali výsledky výzkumu nebo interview se zajímavými osobnostmi, skoro celá sociologická obec nám poskytovala informace o tom, co nového se u nich děje. Tehdy toho nového bylo hodně a zajímalo to kdekoho.

Vymysleli jsme řadu „rubrik“, některé byly více méně stálé, jiné občasné. V každém čísle byl asi jednostránkový úvodník, což byla většinou redakční úvaha na aktuální společenské téma, která vystihovala náš společný postoj, výjimečně to byla úvaha od věrných přispěvatelů. Charakter úvahy (většinou z pera členů redakčního kroužku) měla ještě pravidelná stálá rubrika „Přemýšlíme o...“ a občasné krátké příspěvky o vztahu sociologie a politiky, morálky, demokracie, které jsme my nebo někdo z našich autorů právě spontánně „ušili na míru doby“.

Pravidelně vycházely rozhovory se zajímavými osobnostmi sociologické i politické scény (rubrika „Povídáme si s...“). Zpočátku šlo často o emigran-

ty vracející se domů (např. Ivana Gaďourka, Jiřího Nehněvajsu, Arnošta Gellnera, Ladislava Holého, Václava Bělohradského, Zdeňka Sudu), ale i o významné sociology a antropology nečeského původu (např. Petera L. Bergera, Johana P. Aranasona, Andy Lasse aj.). Rozhovory byly často také v rubrice Osudy sociologů, které se týkaly českých osobností se zajímavou minulostí (např. Čeněk Adamec, Vladimír Struska, Rudolf Battěk, Jiřina Šiklová). V jiných rubrikách lze najít rozhovory s tehdy čerstvě etablovanými nebo zatím pouze budoucími špičkovými politiky, kteří se někdy překrývali s ekonomy (viz např. Tomáše Ježka nebo Miloše Zemana). Ekonomii jsme věnovali velkou pozornost, protože dominovala spolu s politikou na nové společenské scéně (měli jsme i „Koutek pro ekonomy“). Pro alespoň náznakové (nereprezentativní) podchycení veřejného mínění sloužila stálá, i když mírně proměnlivá rubrika „Otazník“. Obsahovala krátká interview s representanty různých skupin občanů (např. s dělníky, poslanci, místními zastupiteli, volebními manažery, pražskými architekty a mnoha dalšími). Výjimečně se podařilo uspořádat i velkou besedu na nějaké „žhavé“ téma (např. o roli intelektuála v současné společnosti). Vysloveně jsme nadřžovali studentům, s nimiž jsme vedli rozhovory často, ať individuální nebo skupinové. (Přispívali ale do SA i jinak). Často jsme publikovali výsledky, třeba i dílčí, aktuálně probíhajících výzkumů včetně výzkumů veřejného mínění (čerstvé informace jsme měli hlavně od kolegů z IVVM).

Měli jsme i stálou rubriku „Ze zašlých dob“, kterou jsme věnovali úryvkům z málo známých starých publikací (hlavně T. G. Masaryka, ale např. i Emanuela Chalupného, Karla Mannheima nebo Mary Wollstonecraftové). Nově vycházející publikace byly recenzovány v rubrice „Přečetli jsme...“. Nebyly to jen publikace Sociologického nakladatelství, i když těm jsme věnovali velkou přátelskou pozornost. V zásadě jsme se vždycky snažili najít něco, co promlouvalo k současné době, k jejím problémům. Tak jsme směřovali i pravidelnou předběžnou prezentaci vybraných hesel z připravovaného Velkého sociologického slovníku. Byla to samozřejmě i jeho propagace.

Nepravdělně se objevovala rubrika „Sociologové cestují“ (začínalo se hodně cestovat, ale psalo se o tom poměrně málo). Prováděli jsme i různé náročné pokusy, které nás bavily, ale neměli jsme na ně dost času. Viz například reportáž AV a JR z prázdné věznice po Havlově amnestii („Sociolog ve vězení“) nebo reportáž JR z žižkovského klubu. A viz také jen párkrát obsazenou rubriku „Crazy sociologie“, která podchytávala bezděčně komické situace (např. chování vrchního ve skomírající restauraci, v č. 7-8, 5. 4. 1990)... A byly ještě další, dočasné nebo proměnlivé rubriky. Fejtonů se vyskytlo pomálu – není to žánr, který by sociologové obzvláště milovali, do „polonovin“ ale patří (psal je občas Jaroslav Kapr, Jiří Ryba nebo Vodáková mladší).

Na posledním, ale ne nejméně důležitém místě, byly již zmíněné informace o tom, co se děje v sociologické obci, jaké nové instituce se zakládají, jaké nové vysokoškolské katedry vznikají, jaké konference či semináře právě proběhly či proběhnou (nejen v Čechách). Sjezdu českých sociologů, který byl zároveň valným shromážděním České sociologické společnosti, jsme věnovali samostatné číslo (březen 1992).

Kdo všechno to četl, se lze jen domnívat. SA vešly velmi rychle ve všeobecnou známost mezi sociology. Radost jsme měli z toho, že dorazily do různých koutů republiky, včetně Slovenska. Odlehlejší sociologové vítali možnost rychle se dozvědět, co se v sociologické obci děje, i to, jak sociologové reagují na probíhající společenské události. Občas i sami něčím přispěli (ze Slovenska např. manželé Bútorovi). Radost jsme ale měli i z toho, že se SA dostaly i do spřátelených kruhů z jiných vědeckých oborů. Drobný příspěvek na vydávání časopisu jsme začali dostávat od vědecké komise Českého literárního fondu, protože její členové z různých humanitních oborů si údajně v našem časopise rádi četli.

Těch, kterým se náš časopis nelíbil, nebo nás podezívali ze ziskuchtivosti, protože si nedovedli představit jiný motiv naší činnosti, mnoho zjevně nebylo. Příliš se neozývali, alespoň ne zpočátku, a když, tak většinou ne přímo nám, kritiku jsme se dozvíдали spíš oklikou. Počátek devadesátých let byl, na rozdíl od té dnešní, dobou plnou tolerance. Atmosféra se ale po-

zvolna měnila. Například jistou nevoli u jedné vlivné osoby (která byla dříve přispěvatelem SA) vzbudil v pozdějších letech přívětivý zájem jednoho seriózního celostátního deníku o náš podivný časopis. Z téže strany také vznikl a sílil odpor k zaštitění časopisu i k pomoci s tiskem Sociologickým ústavem. Vadilo, že to nebyl ryze vědecký časopis, když přece šlo o vědecký ústav. Asi posléze vadilo i to, v jakém duchu se SA nesly, jinak řečeno, ta jejich vstupní, stále přetrvávající idea.

A konec časopisu? Jeho nezbytí možná vyplývá z předchozího. Ano, měli jsme spoustu jiné práce i jiných zájmů – stejně jako před tím. Ano, stejně jako před tím nám chyběly i finance na zaplacení veškeré práce spojené s časopisem (včetně té naší). Ale hlavně: doba už byla jiná. Počáteční elán a obětavost vyprchaly nejen z nás, ale i z ostatních sociologů. Těžko už jsme sháněli přispěvatele. Byli jsme unaveni. SA snad nebyly „špatnou značkou“, ale už by to bylo chtělo profesionálnější organizaci, perfektnější design a samostatné financování, které by to všechno umožňovalo. Pokoušeli jsme se o získání nějaké větší dotace, nevyšlo to. Už někdy dříve před naším „koncem“ jsme učinili pokus udělat z SA bratříčka Sociologického časopisu, který by měl doplňující a aktualizující roli. Nevyšlo to. Nechtěli jsme SA degradovat na nějaký věstník nebo nenáročný studentský časopis (jak nám bylo mj. doporučeno).

To všechno zavinilo konec SA. Dnes se to jeví tak, že šlo o dobový časopis, příslušný jedné historické etapě. Etapě, ve které mohla žít idea, na které byl časopis postaven, kdy byla přijímána jako jedna z variant či spíše součástí budoucího sociologického vnímání světa, jeho sociální užitečnosti. Může se to v nějaké podobě vrátit? Může to dovolit vítězná protichůdná idea komercializace všeho, co člověk dělá, upínání se k osobnímu prospěchu, minimalizace tolerance k názorům i počínům ostatních? Vznik a existence SA je jakoby z jiného světa. Ten už se nevrátí. Zbývá otázka, zda někde v někom zůstaly nějaké stopy, které by se později, ví bůh kdy, transformovaly do něčeho zbrusu nového a přece trochu podobného... až přijde další „sametová revoluce“.

Alena Vodáková, připravil Jiří Ryba

Zprávy ze sekcí**Sekce sociální patologie**

I v roce 2018 pokračovala Sekce sociální patologie ve své mnoholeté tradici odborných třídenních konferencí. Tentokrát se setkání členů a přizvaných hostů konalo v hotelu ADAMANTINO nedaleko Luhačovic (Pozlovice 337) ve dnech 18. – 20. dubna 2018. Hlavním tématem konference byly *Vývojové změny sociálně patologických jevů v proměnách času*.

Název ročníku konference byl odvozen od významného stého výročí založení Československé republiky. Toto výročí nám umožnilo podívat se jednak zpět na zvládnání deviantních jevů v samostatném státě, jednak na vývoj této problematiky po rozdělení republiky na dva samostatné státy před čtvrt stoletím a rovněž na odhady pravděpodobného vývoje námi sledovaných jevů v blízké i vzdálenější budoucnosti.

Již neodmyslitelnou součástí konference sekce je studentská soutěž, která je nazvána podle zahraničního donátora prof. M. Benese („Benese Award 2017“), současný ročník byl již desátý.

Příspěvky z konference (včetně dodaných referátů studentů – absolventů) byly též zveřejněny ve sborníku, který byl vydán ke konci roku ČSS pod názvem „Vývojové změny sociálně patologických jevů v proměnách času“ (174 stran).

Sekce sociologie medicíny

V úterý 26. března 2019 uspořádala v Akademickém konferenčním centru (AKC, Husova 4a, Praha 1) Sekce sociologie medicíny, zdraví a nemoci diskusní panelový stůl na téma *Perinatální ztráta sociologickou perspektivou*. Na diskusní panelový stůl navázalo setkání sekce Sociologie medicíny, zdraví a nemoci.

Sekce sociologie integrálního zkoumání člověka

Sekce sociologického integrálního zkoumání člověka připravila a uskutečnila 28. května 2018 v Praze seminář na téma „Člověk ve stáří a změny v jeho životním stylu“. Problematika stáří je nesporně aktuálním tématem nejen pro zkoumání sociologů, ale i psychologů, demografů, ekonomů a také politiků. V současné době už existuje několik empirických šetření, kterých lze využít k hlubším úvahám o postavení seniorů v sociální struktuře společnosti.

Vedení sekce se usneslo, že výtahy přednesených referátů by bylo dobré uveřejnit v Sociologickém bulletinu České sociologické společnosti.

Výtah z referátu Alexandra Fazika

Odchod do důchodu se ve více státech spojuje s věkem. V České republice je to 65 let. P. Sak a K. Kolesárová v knize „Sociologie stáří a seniorů“ vymezují věk následovně „Věk představuje spíše formálně, úředně, časovou tvář identity seniora: Zdravotní stav, kondici, stav mysli, životní styl a sociální pole nemůžeme zjistit v jednom okamžiku, zatímco věk identifikují dvě číslice.“ /s.25/ Uvedení autoři položili dotazovaným otázku „Co se vám vybaví, když se řekne senior?“ Odpovědi byly poměrně pestré: Starý, starší člověk, důchodce, ekonomicky slabší část obyvatel, nepracuje, zkušenosti, znalosti, moudrost, aktivity, zájmy, volný čas... /s.27/ To je výběr z 22 znaků uvedených v knize. Tyto znaky, např. moudrost, mají u seniorů různou podobu. Jde o rozlišení váhy významu. Například vzdělání se zpravidla spojuje s jeho dosaženou úrovní a typem školy, zkušenost s počtem roků vykonávané práce ve svém oboru. Odchod člověka do důchodu je důležitý zlomový předěl, nejen pokud jde o ekonomický aspekt, ale především aspekt sociální, kulturní, aspekt životního stylu a využívání volnočasových aktivit. Je to také oblast verbální a neverbální komunikace, stejně jako mezilidských vztahů.

Existují i další důležité znaky ovlivňující stáří. Jsou méně pružní a flexibilní, adaptace na nové podmínky jsou rozporuplné zejména u sociálně slab-

ších. Jejich konzumní potřeby jsou nižší, nakupují potraviny zpravidla v době, kdy jsou výraznější slevy, více výdajů dávají na léky. Lépe na tom jsou ti, kterým je rodina ochotnější pomoci.

Sociální skupina lidí v důchodovém věku je bohatě vnitřně strukturovaná. Nejčastěji je předmětem zkoumání segment nejchudší a je spojován s chudobou. Ale v této sociálně-demografické skupině jsou velice významné další segmenty: důchodci, kteří zůstávají nadále ekonomicky aktivní, mnohdy bez pozic ve funkci řízení; důchodci, kteří se rozhodli podnikat; důchodci, kteří vyhledávají práci občas, aby si přilepšili příjem; a důchodci, kteří se rozhodli pomáhat v rodinách při výchově svých vnoučat.

Poměrně velká skupina seniorů žije ve svém bytě sama. Tato skupina osamělých seniorů žije nejen osaměle, ale i zcela izolovaně od svého okolí. Osamělost se promítá do jejich životního stylu. Těmto lidem nejvíce chybí kontakt a komunikace s okolím. Socioložka Dana Sýkorová tvrdí, že je to jeden z důsledků obměny nájemníků v domě. Dřívější kontakt se sousedy je už minulostí.

Vnímání lidí v důchodovém věku se výrazně liší. Sebevnímání seniorů je spojováno s chudobou. Pregnantně to popsala ve statí Dana Sýkorová v Sociologickém časopise č. 1, z roku 2016. „Senioři sami vnímají statut stáří optikou chudoby, skrze ni definují obsah a rozsah jiných rolí, svůj rolový výkon, chudoba vystupuje nad ostatními aspekty jejich identity. Chudoba je pro ně nežádoucím statutem, strategie ochrany identity před stigmatem chudoby, zatlačuje do pozadí ochranné mechanismy mířící proti stigmatu stáří.“ /47–48/

Vnímání stáří je ze strany společnosti značně diferenciované institucemi, organizacemi a politickými stranami. Vzhledem k tomu, že jde o zkrácenou informaci je prostor pro výklad v předneseném referátu malý. Jsou politické strany, které problematiku seniorů sledují a navrhují určitá řešení v delším časovém úseku, jsou to strany spíše levicové a odbory. Jde o návrhy zvyšování důchodu a služeb, včetně slev v dopravě. U pravicových stran jsou často slyšet i názory proti navyšování důchodů. Například exministr financí se vyjádřil až cynickým způsobem. Řekl: „Nelze zvýšit důchod seniorům, neboť bychom museli přidat i jiný skupinám.“ Pokud Topolánková vláda

důchodcům přidala, tak to byla směšná částka ani ne 50 Kč na jednoho důchodce. To koresponduje i s vyjádřením poslankyně Peckové /TOP 09/. V jednom ze svých projevů ze dne 4. 5. 2012 řekla: „Ať se nám to líbí, nebo ne, úsporná opatření pocítí v tomto případě ve svých peněženkách senioři, ale oni se tomu přizpůsobí. Mnozí se narodili za války a svůj život prožili v režimu, který jim žádné extra zbohatnutí nedovolil. /VÚ PSV, Praha 2015, s.8/ Toto její vystoupení vyvolalo pestrou kritiku nejen zástupců levicových, ale i pravicových stran. Veřejnost vyjádřila též kritické postoje. V anketě z 6803 lidí jen 18 % s argumentací poslankyně souhlasilo. Většina, 72 % zastává názor, že je potřeba řešit finanční a sociální situaci seniorů.

Asi se politici poučili, neboť v současné době mají ve volebních slibech všechny politické strany program péče o rodinu a seniory. Situace se už poněkud zlepšuje. Důchody se zvýšily a došlo i ke zlepšení sociální situace. Senioři představují více než dvoumilionovou sociálně-demografickou skupinu v sociální struktuře naší společnosti. Mají významný volební potenciál. Právě proto důchodovou reformu už podporují nejen levicové strany, ale ve svých programech už to mají zakotveno i pravicové stany i politické hnutí se středo-pravicovou orientací.

Pokud jde o vnímání, existují značné rozdíly. Jsou rodiny, které vnímají seniory pozitivně a svou pomoc a péči o důchodce ve své rodině považují za svou povinnost. Jsou též rodiny, které projevují nezájem o důchodce ve své rodině, spíše se zajímají o majetek, bydlení a podporu rodičů pobírajících důchod.

Sekce sociologie integrálního zkoumání člověka spolu s některou jinou sekcí, která má o uvedenou problematiku zájem, uvažuje o přípravě konference postavení seniorů v naší společnosti, kde by referovali sociologové, psychologové, demografové i ekonomové.

Zvláštnosti komunikace s cizinci seniory*Ing. Soňa Gullová, PhD***Nový trend – „export seniorů“**

V ČR žije dle údajů Českého statistického úřadu (ke konci r.2017) 527 tisíc cizinců. Více než polovina má povolení k trvalému pobytu. Každý 23. obyvatel ČR je tedy cizinec. Počet cizinců v ČR však neustále roste. V r. 2000 žilo v ČR 200 tisíc cizinců s trvalým pobytem a do konce r. 2018 se odhaduje jejich počet na více než 600 tisíc. Přicházejí noví – staří i mladí. Dnes tvoří cizinci asi 5 % obyvatel ČR, což je však méně než v jiných zemích EU. Nejvíce cizinců žije v Praze a ve Středočeském kraji. Mnozí přistěhovalci do ČR se již stali českými občany.

V posledních asi 10 letech zaznamenáváme nový trend – často se do zahraničí stěhují senioři (dobrovolně i nedobrovolně). Většina se stěhuje z finančních důvodů za svými dětmi či rodinami a stále více se jich stěhuje do domovů s pečovatelskou službou, hospiců, domovů důchodců apod. Mezi takto oblíbené destinace patří: Maďarsko, Slovensko, Česko, Řecko, Polsko, dnes nově i Thajsko či Filipíny. Jako příklad lze uvést, že v maďarských domovech důchodců žije asi 7200 Němců, v ČR více než 3000 Němců, kolem 1000 Němců žije v domovech na Slovensku atd. Důvody jsou ryze finanční. Domov důchodců v Německu stojí od 3500 do 10 000 EUR (průměrná penze 700 EUR), proto děti pro své rodiče vybírají domovy v okolních státech, kde je dokonce často péče o seniory lepší než doma v Německu nebo v Rakousku, ale je především daleko levnější. Příkladem je i ČR, kde dnes již existuje řada domovů, které se specializují na cizince, např. domov v Kubově Huti nebo Seniorpalace u Domažlic (zaměřené na německou klientelu). V ČR se rychle zvyšuje počet seniorů nejen z Německa a Rakouska, ale i z Ruska, z Vietnamu, Rumunska, z USA, z Velké Británie, z Nizozemska, Švýcarska, Arabských zemí apod.

Senioři-cizinci, kteří se k nám stěhují dobrovolně či nedobrovolně, velmi často zažívají po příjezdu do ČR tzv. kulturní šok včetně jeho fází tak, jak

ho popsal autor této teorie Kalervo Oberg v Riu de Janeiru v roce 1954. Nejdříve se na nové prostředí těší, vše je pro ně nové, zajímavé. Později se vše mění – mají problém s komunikací, dorozumět se (neumí jazyk) s místními obyvateli či personálem v domově, u lékaře apod., cítí se ostrčený od společnosti, mají jiné zvyky, preferují jinou stravu atd. – nic se jim nelíbí, jsou nespokojeni, neumí se přizpůsobit, chtějí se vrátit domů – prožívají dle Obergova krizi. Postupně si zvyknou, naučí se jazyk, přizpůsobí se místním podmínkám, najdou si přátele, nové záliby a začne se jim v novém působišti líbit. Někdy se do své původní země vrací např. na svátky, na výročí v rodině, návštěvu příbuzných, ale už se vrací do cizí země a vlastně zažívají kulturní šok znovu. Čím jsou však nově přestěhovaní starší, tím větší problém mají v novém působišti a často si nezvyknou vůbec. Největším problémem pro ně je komunikace.

Kulturní faktory ovlivňující komunikaci se seniory cizinci

Proč vznikají problémy v komunikaci s cizinci seniory? Příchodem do jiné země se mění jejich životní styl, mění se jejich životní prostředí. Délka přizpůsobení se novému prostředí závisí zejména na tom, z jaké kultury pocházejí.

Někteří pocházejí ze zemí, které se řadí do tzv. individualistických kultur. Příslušníci těchto zemí chtějí být nezávislí, mají relativně velké sebevědomí, nebojí se říkat otevřeně svůj názor, někdy se chovají nadřazeně, často vyvolávají konflikty, při prosazování svých zájmů zvyšují hlas, bouchnou do stolu apod. K individualistickým kulturám se řadí například takové země jako USA, Rusko, Ukrajina. Jiní pocházejí z tzv. skupinově orientovaných kultur, vystupují skromně, jsou zvyklí žít v kolektivu, vyhýbají se otevřeným konfliktům, jsou pokorní, nezvyšují hlas a křik je doslova uráží, nikdy nechválí sami sebe (Vietnam – celá Asie, arabské země, Skandinávie atd.).

Ve styku se seniory cizinci nutno také zachovávat pro ně obvyklou osobní zónu, přizpůsobit způsob pozdravu (podání ruky nebo pouze úklony), přizpůsobit velikost a uspořádání pokoje atd. Z hlediska interpersonální vzdá-

lenosti dělíme kultury na kontaktní – preferují vzájemné dotyky, drží se ruce, sedí blízko sebe, líbají se na tváře (Blízký a Střední východ, jižní Evropa, Francouzi, Latinská Amerika atd.) a nekontaktní, kteří jsou zvyklí na daleko větší osobní zónu (např. Vietnam, USA, Velká Británie, Skandinávie, Nizozemsko). Na základě průzkumu, které autorka provedla ve 13 domovech pro seniory, více než 90 % seniorů cizinců očekává, že se jejich zvykům přizpůsobí personál těchto pečovatelských domů např. při podávání předmětů (včetně léků, pomůcek, nápojů). U asijských kultur podáváme vše oběma rukama – vyjadřujeme tím druhé osobě úctu, podání jednou rukou chápeme jako neuctivé chování nebo neochotu. Muslimům podáváme vše pouze pravou rukou, levá ruka je nečistá. Podání čehokoliv levou rukou je považované za urážlivé, projev, znevažování. Pohlazení po vlasech, po hlavě – v mnoha kulturách je hlava „čistá“ (sídlo života), nohy nečisté. Ani děti ani seniory nehladíme po hlavě, jejich hlavy se vůbec nedotýkáme.

Jiné problémy vznikají z hlediska neverbální a verbální komunikace. Největší rozdíly představují: mimika, pohyb očí, gestikulace, způsoby vyjádření emocí, tajná řeč těla, kývání hlavou (ano x ne), projevy zastřené až skryté nebo výrazné, úsměv, fixace očima. Senioři, kteří do ČR přicházejí, většinou neovládají český jazyk. Tlumočnick není vždy a všude. Každá kultura komunikuje jinak, často si s personálem nerozumí. Personál v domovech např. nechápe význam ano x ne, mlčení, skákání do řeči, nutnost nechválit sama sebe, nutnost nekritizovat členy rodiny, své přátele, spolubydlící atd. V muslimské kultuře se nemluví o těhotenství, žena vyžaduje vždy lékařku či pečovatelku ženu, k lékaři chodí vždy v doprovodu, bezdětné ženy se neptáme, proč nemá děti atd.

Tabu je oblečení, které příliš nechválíme, ale nikdy nekritizujeme. Cizinci senioři preferují obvykle jinou stravu - přípravu a konzumaci jídla. Mnozí nejedí vepřové, králíky nebo zvěřinu, mléčné výrobky, nepijí mléko, nejedí uzeniny... Slaví své náboženské a státní svátky. Jakákoliv kritika náboženství je také tabu.

Přístup kultur k času se také liší. Monochronické kultury jsou přesné, uvažují logicky, respektují plán – čas jsou pro ně peníze. Polychronické preferují vztahy mezi, čas není důležitý – neplní nic včas, chodí pozdě, přijít

přesně je pro ně nezdvořilé, neuznávají žádný plán, neustále se vracejí k tomu, co již bylo řečeno či vyřešeno.

Jiným problémem je úcta ke stáří. Senioři v některých kulturách jsou velmi vážení, očekávají projevy úcty. Chodí je navštěvovat celá velká rodina. Muž je v mnoha kulturách váženější než žena. Často také jinak chápou pojmy jako čestnost, morálka, dobré způsoby.

Závěr

Zvláštností v komunikaci s cizinci a zejména s cizinci seniory je mnoho. Na styk s cizinci seniory je nutno se připravit a vycházet ze známého českého přísloví: Jiný kraj, jiný mrav. Personálu v českých domovech pro seniory často chybí speciální příprava.

Několik poznámek k postavení českých seniorů v prostředí informačních a komunikačních technologií

Miroslava Manová

Žijeme ve společnosti, kterou lze charakterizovat různými přídomky, z nichž nejvýstižnější, vzhledem k zaměření příspěvku, je společnost informační. Ta byla utvářena různými procesy, z nichž dominantním byl zejména proces komputerizace, pro který je charakteristický dynamický nástup technologických inovací, jež umožnily částečný přesun života člověka z časoprostoru přirozeného světa do kyberprostoru. V českém prostředí tento proces akceleruje od 90. let 20. století a svůj kulminační vrchol má pak kolem roku 2000. Pronikání nových informačních a komunikačních technologií v podobě počítače, mobilního telefonu, internetu apod. a jejich následná socializace byla neuvěřitelně rychlá. Komputerizace české společnosti se v podstatě odehrála v rozpětí sociálního věku jedné generace, což ve srovnání s minulostí, kdy obvyklý socializační cyklus vždy přesahoval alespoň jednu generaci, představuje „zběsilé“ tempo.

Od počátku však měla temporalita socializace těchto technologií silný generační aspekt, který způsoboval protikladný vývoj v oblasti komputelizace u mladé a staré generace, kde výrazně znevýhodněná byla generace seniorů, a tento rozdíl se vývojem dále postupně prohluboval. Mezi generacemi se díky tomu vytvářel příkop, který oddělil starou generaci (jedinci, kteří v době, kdy se společnost začala komputerizovat, byli v důchodu) od mladé generace (jedinci, jimž vedle kolébky již stál počítač) a gramotnou kulturu od kyberkultury, což P. Sak označuje jako mezník věků. (Sak, Klesárová 2012).

Jak již bylo zmíněno výše, od roku 2000 tento příkop mezi generacemi pomalu mizí a nejdůležitější roli v tom hrála a hraje generace seniorů, která se postupně zapojuje do procesu komputelizace tím, že zvyšuje svoji dostupnost informačními a komunikačními technologiemi a stává se více počítačově gramotnou, ať z vlastní iniciativy, v důsledku edukační inverze nebo vlivem demografických procesů (vymírání počítačově negramotných seniorů, nástup nových populačních ročníků s vyšší počítačovou gramotností a dostupností PC).

V současnosti se tedy nabízejí otázky: Byla již propast mezi generacemi zcela zasypaná? Je tvrzení o tom, že senioři neumějí ovládat počítač a pohybovat se na internetu pouze mýtus a patří do roviny předsudku, nebo se jedná o faktický popis skutečnosti? Jsou senioři opravdu handicapovanou skupinou pohybující se za digitální přehradou v pozici sociálně i mentálně vyloučených?

Údaje o současném stavu české populace ve vztahu k rozšíření a užívání informačních a komunikačních technologií u domácností a jednotlivců v České republice nám poskytne Český statistický úřad, který danou problematiku dlouhodobě sleduje prostřednictvím samostatného ročního statistického zjišťování, jež nese název

Výběrové šetření o informačních a komunikačních technologiích v domácnostech a jejich využívání jednotlivci (VŠIT). Pro potřeby tohoto konceptu jsou tabulková data prezentována pouze slovním vyjádřením.

Data jednoznačně prokazují, že většina obyvatel České republiky již počítač a internet do svého životního stylu začlenila. V řeči čísel může dokonce

řící, že internet a počítač používalo v roce 2017 skoro 8 z 10 Čechů. Podle Martina Many, ředitele odboru statistik rozvoje ČSÚ se dá dokonce tvrdit, „že počítač nebo internet se nachází už ve všech domácnostech, které tyto technologie chtějí nebo umějí používat“. Z miliónu domácností, které vloni neměly internet, 80 % uvedlo, že připojení k internetu doma nepotřebují či nechťejí, tedy důvod odkazující na jejich svobodné rozhodnutí, ne na objektivní překážku.

Pokud se na problematiku komputelizace podíváme z hlediska vybavenosti domácností a budeme se soustředit na kategorii seniorské domácnosti (v tomto typu šetření byla sledována pouze kategorie „domácnost ve věku 65+“), můžeme konstatovat, že jedna třetina těchto domácností je vybavena počítačem (32 %) a také disponuje vlastním internetovým připojením (31 %). Podobná čísla u stejné věkové kategorie tentokrát ve výzkumu jednotlivců pak nalezneme i u položky mapující využívání ICT (počítače 33 % a internetu 34 %). Zajímavé je zejména časové srovnání, které ukazuje, že za posledních deset let se zvýšil podíl uživatelů internetu mezi seniory nad 65+ ze 4 % na jednu třetinu. Výrazně vyšší čísla pak vykazuje kategorie lidí v předdůchodovém věku 55 až 64, kde používá internet již tři čtvrtiny lidí (v ostatních mladších kategoriích se nasycenost pohybuje okolo 90 a více procent, čím mladší tím vyšší podíl) I do budoucna lze tedy očekávat, že se počty uživatelů počítače a internetu z řad seniorů budou výrazně zvyšovat, neboť do důchodového věku budou přicházet jedinci již technologicky kompetentní.

To, že životní styl části staré generace je již digitalizací ovlivněn, dokládají i data mapující aktivity jednotlivců na internetu, kde senioři prokazují svou schopnost využít ICT v tradičních aktivitách (čtení zpráv, nakupování) i zapojení do aktivit nových, virtuálních (sociální sítě, hraní her apod.), i když u nich se zatím jedná pouze o malé podíly. Nejčtenější aktivitou, kterou realizuje 30 % seniorů nad 65 let věku, je jednoznačně čtení zpráv na internetu, další aktivity, jako je nakupování a hledání informací o cestování, realizuje jeden z deseti seniorů, sociální sítě pak využívá pouze 5 % osob na 65 let věku.

Internet je tedy pro stále větší část seniorů těžištěm informací, na základě kterých se orientují ve svém každodenním životě. V této souvislosti je nutné si ale uvědomit, že se jedná o prostor infosféry, ve kterém se šíří informace s různou vahou validity, od těch pravdivých až po ty, které vykazují prvky cílené manipulace, propagandy a řadíme je do kategorie dezinformací. Pohybovat se v tomto digitálním prostoru a rozeznat pravdu od lži je dnes stále více a více obtížné. Pro ilustraci toho, jak jsme jako uživatelé v tomto prostředí ohroženi falešnými zprávami, nám může posloužit studie mapující přehled nejčastěji šířených dezinformačních článků, kterou zpracoval datový tým Českého rozhlasu. Ten srovnal „dvacet nejdílenějších zpráv za poslední rok ze standardních zpravodajských serverů a z dezinformačních webů“. U dvacítky nejdílenějších zpráv ze zpravodajských webů napočítali autoři studie za rok zhruba 364 tisíc facebookových interakcí, u zpráv z dezinformačních webů necelých 380 tisíc. To je zhruba o čtyři procenta interakcí víc u zpráv sporných či lživých.

Jsou na to čeští senioři připraveni? Jsou schopni kriticky vyhodnotit relevanci informací a vřazovat je do správného kontextu? Jak se tedy senioři chovají na internetu? I na tuto otázku se snaží odpovědět výzkum publikovaný pod názvem Starci na netu 2018, který realizovala společnost Seznam.cz ve spolupráci s Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Cílem výzkumu bylo zmapovat chování, aktivity a využívané formy ICT u dané věkové kategorie 35 + na internetu, zaměřit se na obsah, se kterým zde pracují a aktivně ho šíří a v neposlední řadě otestovat, zda se chovají v tomto prostředí bezpečně. Výsledky pak využít pro přípravu a lepší cílení prevenčních programů u ohrožených skupin populace, mezi které patří vedle dětí právě i senioři.

Hned na úvod je nutné poznamenat, že výzkum zaznamenal velkou mediální pozornost a v období února 2018 se mu věnovala většina zpravodajských serverů. Z publikovaných výsledků (dostupné na www.starcinanetu.cz) si média většinou vybrala především zjištění, která ukazují, že s přibývajícím věkem se zvyšuje počet uživatelů, kteří rozšiřují spam (ten může obsahovat jak pravdivé, tak i nepravdivé informace, tzv. hoaxy a dezinformace). E-

mailové zprávy, které varují před nebezpečím, například migrací, šíří 47 % osob starších 65 let a 38 % osob starších 55 let. To je 3–4krát více než u osob mladších (35 až 44 let). Pravdivé i nepravdivé zprávy o politickém dění pak šíří senioři šestkrát častěji než osoby mladší. Shrnutím výsledků tohoto výzkumu podle českých médií je, že nejaktivnějšími šířiteli e-mailového spamu jsou tedy senioři ve věku nad 65 let. Toto zjištění se pak stalo nosným titulkem většiny zveřejňovaných zpráv. A zde si neodpustím jednu kritickou poznámku, která není ani tak cílena proti vlastnímu výzkumu (u něhož spíše oceňuji snahu zmapovat oblast digitální infospféry), ale proti médiím, která o výzkumu informovala. Tato výtka v podstatě vystihuje jeden z problémů dnešních médií a to povrchnost a snahu zaujmout, což může paradoxně přispívat k šíření dezinformací. Zjednodušeně řečeno: média našla svého viníka, jsou jím senioři, kteří neumí v prostředí ICT s informacemi kriticky pracovat a ostatní zjištění je příliš nezajímala. Novináři např. zcela opomněli skutečnost, že autoři daného výzkumu uvádějí, že publikovaná data nemohou být vzhledem k rozsahu a použité metodice brána jako data reprezentativní. Tato podstatná informace však v mediální zkratce nikde nezazněla.

Z dalších výsledků pak můžeme uvést, že senioři (nad 65 let) začali v téměř polovině případů (41 %) používat internet sami, bez vlivu jiné osoby. V 28 % pak seniory k používání internetu přivedl jejich zaměstnavatel, případně jejich vlastní děti (15 %), známí a přátelé (6 %) či vnoučata (5 %). Na internetu pak senioři realizují velké množství nejrůznějších aktivit. K jednoznačně nejrozšířenějším patří používání e-mailu (používá 97 % seniorů) a vyhledávání informací (95 %). Senioři jsou ze všech sledovaných skupin nejaktivnější ve čtení zpráv v rámci zpravodajských a zájmových serverů (čte je 96 % seniorů). Naopak nejméně čtou senioři (jen 34 %) elektronické knihy nebo jiné než zpravodajské články. Méně aktivní než mladší uživatelé jsou senioři také v používání internetového bankovníctví, které využívá 64 % seniorů, zatímco například z lidí ve věku 35–44 let ho používá 89 % respondentů. Téměř tři ze čtyř seniorů na internetu také aspoň jednou měsíčně nakupují.

Menší znalost online prostředí a vyšší důvěra v internetový obsah s sebou přináší nejen pro seniory další rizika. Například riziko podvodu či krádeže. Téměř 40 % respondentů potvrdilo, že na inzertním portálu narazili na nepoctivého prodejce. Přes internetové obchody přitom nakupuje zboží či služby v průměru 87 % respondentů. Nebezpečí plyne také z uvádění osobních údajů v online prostředí. V tomto ohledu jsou starší osoby opatrnější, méně z nich uvádí na internetu své datum narození či zveřejňuje fotografii obličeje. Naopak jsou ale senioři více aktivní v uvádění adresy svého bydliště (až 16 % respondentů) a e-mailového kontaktu (až 54 % seniorů). Studie také ukázala, že až 19 % seniorů odpovídá na e-maily od bankovní instituce. Jsou tedy v tomto ohledu velmi zranitelnou skupinou, na něž mohou být cíleny podvodné útoky využívající přístup do internetového bankovníctví. Je velmi důležité, aby senioři v online prostředí dodržovali alespoň základní bezpečnostní pravidla. Měli dobře zabezpečený účet, nikomu nesdělovali identifikační údaje, neukládali si u provozovatele e-shopu kartu pro budoucí platby a podobně.

Z uvedených statistických dat i výsledků sondy „starci na netu“ jednoznačně vyplývá, že životní styl generace seniorů je již digitalizací významně ovlivněn a výše zmiňovaná propast mezi generacemi není již skoro patrná. Přesto jsou senioři stále skupinou, která na sebe váže celou řadu rizik vyplývajících z prostředí informačních a komunikačních technologií. Jedním z nejvýraznějších problémů je snadná ovlivnitelnost. Proto je velmi důležité učit uživatele internetových služeb rozlišovat pravdivé a nepravdivé informace, učit je s informacemi kriticky pracovat, naučit je hledat primární a věrohodné zdroje a upozorňovat je na strategie, které autoři nepravdivých zpráv (hoaxů, dezinformací, fake news) využívají. Rozšiřovat jejich počítačovou gramotnost.

Poznámka ke vztahu vysokoškolské mládeže k pracujícím seniorům.

Jana Marie Šafránková

Referát se zaměřil na vztah vysokoškolské mládeže, respektive některých studentů vysokých škol k pracujícím seniorům v kategorii 55+, tzn. mezi 55–65 lety věku, případně staršími v návaznosti na pracovní podmínky, rozvoj pracovníků a vývoj poslední etapy kariéry. Tato oblast je velmi důležitá, bohužel stále z hlediska podniků, rozhodnutí státu a medializace této problematiky stále do značné míry opomíjena.

Údaje jsou z rozsáhlejšího průzkumu zaměřeného na sociální kompetence pracovníků v organizacích, realizovaného v letech 2016–2017. 5 otázek se týkalo názorů na schopnosti, flexibilitu a výkon pracovníků nad 55 let věku, tzn. ještě u většiny s 10 lety práce do odchodu do důchodu. Na dotazníkový průzkum ještě navazovaly na počátku roku 2018 strukturované rozhovory s dvaceti studenty, s deseti prezenční formy studia a deseti kombinované formy studia. Průzkumu se zúčastnilo 990 respondentů z 3 vysokých škol, všichni studenti manažersko-ekonomických studijních oborů, a to studenti kombinovaného studia z Centra školského managementu (nyní Katedry andragogiky a managementu vzdělávání) Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, prezenční a kombinovaní studenti bakalářského a magisterského studia Vysoké školy regionálního rozvoje v Praze (management regionálního rozvoje a bezpečnostní management v regionech), Masarykova ústavu vyšších studií, České vysoké učení technické v Praze (Ekonomika a management podniku). Výsledky byly tříděny podle pohlaví (25 % mužů, 75 % žen), věku (82 % 29 let nebo méně, 18% 30 let a více), formy studia (76% na plný úvazek, 24% studie (27% první rok, 17 druhý rok, 21% třetí rok, 7% pátý rok), 498 bakalářské prezenční studium na Vysoké škole regionálního rozvoje, 260 na ČVUT v MUVS, 172 kombinované studium na Vysoké škole regionálního rozvoje, 60 magisterské kombinované studium managementu vzdělávání, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy. Všechny tři vysoké školy jsou v Praze.

Problematika vztahu k pracovníkům 55+ z hlediska jejich dalšího možného rozvoje kompetencí a názorů na jejich řízení byla zkoumána ve vztahu k názorům respondentů na jednotlivé sociální kompetence potřebné pro uplatnění na trhu práce a mimo jiné také na jejich názory na rozvoj současných a budoucích a kompetencí podle věku zaměstnanců.

Studenti se obecně domnívají, že nejdůležitějšími sociálními kompetencemi pro úspěch na trhu práce jsou komunikace s lidmi (73 %), řešení problémů (73 %), uplatnění vlastních znalostí (60%), způsobilost získávat nové poznatky (54 %) nebo schopnost týmové práce (54 %), schopnost přizpůsobit se podnikovým požadavkům (39 %) a riskovat (36 %).

Ve vztahu k pracovníkům 55+ z hlediska rozvoje kompetencí se výrazně odlišují věkové kategorie a forma studia. I když lze tato zjištění konstatovat z běžné zkušenosti, jsou důležitá k dalšímu zamyšlení. Studenti prezenčního studia ve věku 19–25 let věku se z 85 % domnívají, že zaměstnanci nad 55 let věku jsou na konci své kariéry, není potřeba je dále rozvíjet, 10 let do odchodu do důchodu je období bez rozvoje, jsou neflexibilní, ztrácí schopnost se učit nové věci, pracovat s informačními technologiemi. Jsou pro organizaci nedůležití. V rozhovorech na otázku, jak se v práci uplatňují jejich rodiče, kteří jsou a blíží se kategorii 55+ nebo v některých případech i prarodiče v kategorii 65+ u skoro všech 9 respondentů, bylo důrazně konstatováno, že jejich rodiče a prarodiče jsou zcela výjimeční, v práci se dobře uplatňují, jsou akční a flexibilní, ale že to neplatí pro ostatní. Pouze 1 studentka konstatovala, že její rodiče nepracují a jsou v předčasném důchodu. I když z několika názorů nelze zobecňovat.

Zcela naopak názory studentů kombinovaného studia konstatovali, že zaměstnanci nad 55 let věku nejsou na konci své kariéry, je potřeba je dále rozvíjet, 10 let do odchodu do důchodu je období s dalším rozvojem podle typu práce, jsou to velmi schopní pracovníci vedoucí i výkonní, jsou flexibilní, mají schopnost se učit nové věci, pracovat s informačními technologiemi, atd. Jsou pro organizaci velmi důležití. Skoro sto procentně se tak vyjadřovali především pracovníci ze školství a veřejné správy, z ostatních pracovních odvětví tyto názory mělo 89–95 % respondentů. V rozhovorech bylo konstatováno, že se starší pracovníci v práci dobře uplatňují, jsou akční a flexibilní.

I když z průzkumu zaměřeného na jeden typ studia – manažersko-ekonomický – názory nelze zobecňovat pro celou populaci, průzkum ukazuje základní tendence v přístupech k pracovníkům v organizacích 55+.

Dnešní generace 60letých a starších a její vztah k náboženství a politice
Ján Mišovič

Mnozí naši i zahraniční autoři, ale i studenti ve svých absolventských pracích se věnují problematice změn životního stylu nejstarší generace. Mimo autorský zájem zůstávají ty stránky života, které se již v tomto věku výrazněji nemění a k takovým patří vztah k náboženství a politice, jenž sice není charakteristickým rysem životního stylu, ale má v životě každé generace své místo. Prezentované výsledky na toto téma pocházejí z reprezentativního výzkumu populace ČR 15leté a starší pod názvem Vliv hodnotové orientace a světového názoru na rozhodování lidí, realizovaného na přelomu let 2015–2016 na souboru 522 respondentů Klubem společenských věd.

Aktivita jednotlivých částí populace, zejména z hlediska věku, zajímají sociology mnoho desítek let. Jeden z prvních se začal věnovat problematice generací německý sociolog Mannheim, když zdůraznil, že zformované zkušenosti pod vlivem historicko-sociální reality se promítají do hodnot a postojů generací, věkových skupin (Mannheim 1952). Americký sociolog Ryder soustředil pozornost v návaznosti na Mannheim a další autory na věkové skupiny z demografického hlediska (1965). Charakterizoval je jako souhrn jednotlivců, kteří mají zkušenosti ze stejných událostí ve stejném čase, a problematiku podrobně analyzoval. Použijeme stejný přístup a ilustrujeme náboženské a politické postoje nejstarší generace ve srovnání s výsledky celé populace.

Náboženské postoje

Současné náboženské postoje jsme zkoumali prostřednictvím tří aspektů: víry v nadpřirozené síly, víry v boha a roli náboženství při spáse lidstva. V rámci celé populace první pozici zaujala víra v nadpřirozené síly (věří vždy 11 % občanů, nikdy 68 %). Praktický stejný podíl získala víra v boha (je důležitá pro 10 % a nedůležitá pro 75 %). Rozhodující roli náboženství jako tradiční instituci při spáse lidstva připisuje 7 % a odmítá 70 % celé

populace. U generace 60plus je pořadí poněkud jiné. V rámci této kategorie víra v boha je velmi důležitá pro 10 % a nedůležitá pro 59 %, 7 % vždy věří v nadpřirozené síly a nevěří nikdy 72 %. S výrokem, že náboženství je spása lidstva souhlasilo 5 % a nesouhlasilo 76 %. Poslední dva kladné údaje (7 % a 5 %) jsou nejnižší a poslední dva záporné údaje (72 % a 76 %) jsou nejvyšší ze všech věkových skupin.

Víru v boha jsme zjišťovali rovněž v roce 1991, takže máme k dispozici 25leté srovnání. Tehdy věřilo v boha 43 % 60letých a starších (Mišovič 2001:130) a dnes je to 10 % ze stejné věkové kategorie. Tato změna naznačuje, že tehdejší generace si ve své převážné většině udržela náboženské postoje, navzdory dlouhodobé protináboženské propagandě a patřila v rámci všech věkových skupin k nejvíce nábožensky orientovaným, zatímco co o současné generaci 60letých a starších to neplatí. Těmi jsou dnešní 45–59letí. Přitom aktuální nejstarší generace měla nejvíce nábožensky založené rodiče. Může to znamenat, že rodičovská náboženská socializace bez společenské podpory je méně efektivní.

Politické postoje

Projevy politické socializace se prezentují ve formě získaných zkušeností a vlastního politického chování a k jejich základním prvkům patří zájem o politiku a politická diskuse (Sapiro 2004). Těmto projevům jsme věnovali pozornost i v našem výzkumu. 72 % dotázaných manifestovalo jednoznačný zájem o situaci v ČR v rámci celé populace, částečný zájem prokázalo 25 % a o situaci v ČR se nezajímala 3 %. Průměr za ČR představoval 1,31. Generace 60 plus měla průměr 1,22 a projevila ze všech věkových skupin nejvyšší zájem.

Z deseti zdrojů ovlivňujících politickou orientaci dotázaného byly na prvním místě vlastní poznávání a četba. Odpovědí ano, velmi uvedlo v celém souboru 41 % dotázaných s průměrem 1,8. V okruhu 60plus to bylo 48 % a průměr 1,52.

Zájem o politiku jsme sondovali i v rodičovských generacích. V celém souboru byl zájem otců na úrovni 38 % a nezájem 28 %. Vypočítaný prů-

měr dosáhl úrovně 1,9. V generaci otců nejstarších respondentů představoval průměr 1,91, tedy jen o málo nižší zájem, než jako za celek.

Výzkum sledoval i politické postoje otců, jejich ovlivnění komunistickou orientací. Podle dotázaných bylo mezi otci 22 % komunisticky smýšlejících. Vyjádřeno průměrem to bylo 2,4. V kategorii otců u 60letých a starších představoval průměr 2,19, což bylo nejnižší průměrné číslo, ale nejvyšší výsledek.

Hlavní politický postoj jsme získali sebezařazením respondentů na škále levice pravice, střed, neví a nesouhlasí s takovým dělením. V celém souboru 16 % respondentů směřovalo, podle svého vyjádření, k levici. Nejpočetnější skupinu tvořili lidé patřící do politického středu (52 %). K pravici se hlásilo 11 % občanů. Skupina, která se nedokázala zařadit, zahrnovala 14 % a zbývajících 7 % s členěním na levici a pravici nesouhlasilo. Vyjádřeno průměrem to představovalo za ČR 4,7. Stejný ukazatel byl pro generaci 60plus na úrovni 3,68. Znamená to, že nejstarší generace se nejen nejvíce zajímá o politiku, ale je i nejméně pravicově orientovaná. Potvrzují to i výsledky výzkumu pro volební studio ČT v roce 2017 při příležitosti voleb do PS PČR. Podle studie v kategorii 60letých a starších volilo ANO 41 %, KSČM 13 %, SPD 10 %, ČSSD 9 %, zatímco ODS a KDU-ČSL 6 %, STAN 4 %, TOP 09 2 %, (Výzkum 2017). Z našeho šetření vyplynul ještě jeden poznatek, v souvislosti s rodičovským ovlivňováním politických projevů dnešní nejstarší generace. Respekt vůči názorům rodičů byl u této generace nejzřetelnější, u dalších generací oslabuje. Několik uvedených údajů ilustruje sice jen dílčí, ale podstatné stránky, charakterizující osobní spojení s politickým systémem (Nygárd, Jakobson 2013: 162) a naznačuje, že dnešní generace 60letých a starších se vyznačuje podobnými prvky politického chování jako stejná generační skupina ve Finsku (Nygárd, Jakobson 2013) nebo v USA (Binstock 2006–2007).

Literatura.

Binstock, R.. 2006–2007 Winter. Older People and Political Engagement: From Avid Voters to „Cooled-Our Marks. *Generations*. 30 (4), s. 24–30.

Mannheim, K. 1972 (1952). The problem of generations. In Kecskemeti, Paul. (ed.): *Essays on the Sociology of Knowledge*. 5th. Edn. London: Routledge and Kegan Paul. LTD.

Mišovič, J. 2001. *Víra v dějinách Koruny české*. Praha: SLON.

Nygård, M., Jakobsson, G. 2013. Senior citizens and political participation – evidence from a Finish regional study. *Aging&Society*. 33. 159–180.

Ryder, N. 1965. The Cohort as a Concept in The Study of Social Change. *American Sociological Review*. 30. 842–861.

Sapiro, V. 2004. „Not Your Parents’ Political Socialization: Introduction for a New Generation.“ *Annual Review of Political Science*. 7. 1–23.

Výzkum Vliv hodnotové orientace a světového názoru na rozhodování lidí Praha: KSV 2016.

Výzkum pro volební studio ČT 22. 10. 2017. Praha: Median

Sekce kulturní antropologie

Gellnerovské semináře v roce 2016

Sekce kulturní antropologie pokračovala v letech 2017 a 2018 v tradici Gellnerovských seminářů, uspořádala jich úctyhodných 13. Vystoupili na nich:

Helena Patzer (Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., University of Warsaw) s příspěvkem *Who cares about heritage? Reconstruction, resettlement, and the re-invention of the past in the heart of Manila*

Luděk Jirka (Fakulta humanitních studií UK) s příspěvkem *Patří k nám nebo nepatří? Česká politika a „vytváření migrantů“ na západní Ukrajině*

Michael Winkelman (School of Human Evolution and Social Change Arizona State University) s příspěvkem *Shamanism and Human Nature*

Jaroslav Šotola a Mário Rodrigues Polo (Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci) s příspěvkem *Etnografie sociální mobility. Etnicita, bariéry, dominance*

Stephanie Short (The University of Sydney, Australia) s příspěvkem *Dentistry in the Age of Healthcare Migration*

Mauro Bucci s příspěvkem *Hotel Splendid – Representing Migrations through Ethnographic Cinema*

Petr Špecián (Fakulta humanitních studií UK a Národohospodářská fakulta VŠE) s příspěvkem *Graeber kontra ekonomie*

Přemysl Mácha (z Katedry sociální geografie Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity) s příspěvkem *Jazyk a místo – poetika a politika toponymie na Těšínsku*

Stefan Ecks (The University of Edinburgh, School of Social and Political Science, Department of Social Anthropology) s tématem *Habitography (and not ethnography)*

Jerome Krase (The Brooklyn College, City University of New York) s příspěvkem *Seeing the Image of the City Change, Again*

Rik Adriaans (Central European University, Budapest) s příspěvkem *Transnational Media and the Politics of Fundraising in the Armenian Diaspora*

Nafsika Papacharalampous (School of Oriental and African Studies, University of London) s příspěvkem *Cooking Inner Darkness and Making Kin: Behind the staff only doors*

Monika De Frantz (International Visiting Professor of Charles University) s příspěvkem *Towards Cosmopolitan Europe? Renegotiating capital cities, border regions and EU top-down and bottom-up*

Sekce sociologické teorie

16. března 2018 uspořádala Sekce sociologické teorie kolokvium s názvem Sociologické te(r)orie 21. století. Tentokrát se kolokvium konalo v Brně (FSS MU, Joštova 218/10). Cílem setkání bylo diskutovat o tom, zda nás současné teorie náhodou neterorizují, jestli vůbec nějaké existují a jestli o ně vůbec ještě někdo stojí – zda se ve 21. století zkrátka nevytratily.

Prvním příspěvkem přednesl Csaba Szaló na téma *Kulturní sociologie mezi hermeneutikou a kritickou teorií*, druhý František Znebežánek s vlastním výzkumem *Úloha teorie ve studiích American Journal of Sociology 2001–2017*, následoval Martin Hájek se zamyšlením *Jak učit sociologickou teorií?*, poté vystoupil Jiří Šubrt s úvahami *K některým aspektům konstrukce sociální reality: jak vysvětlit propojení mezi mikro a makrosociální úrovní*. Následně vystoupila Dilbar Alieva s příspěvkem *Pluralita sociologických teorií: od „hvězdných vojen“ k funkčnímu spoluzitíu*, dále Jakub Mlynář, který mluvil o *napětí mezi tělem a duchem na příkladu současné fenomenologické sociologie*, Markéta Sedláčková s příspěvkem *Přínos nové ekonomické sociologie – příklad teorie důvěry* a na závěr Miroslav Paulíček představil, jak vypadá tzv. *Nová sociologie umění*.

Ve spolupráci s katedrou sociologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy uspořádala Sekce sociologické teorie ČSS kolokvium k výročí prvního vydání nejslavnější knihy Charlese Wrighta Millse *Šedesát let Sociologické imaginace*.

Na kolokviu, které se uskutečnilo v pátek 29. března v Praze na Univerzitě Karlově (Celetná 20, místnost 139) vystoupili Jakub Mlynář (Filozofická fakulta UK), Ondřej Lánský (Filozofický ústav AV ČR), Alena Miltová, Miloš Havelka, Dilbar Alieva (Sociologický ústav SAV), Miroslav Tížik (Sociologický ústav SAV), Helena Kubátová (Filozofická fakulta UP), Alexander Fazik (Česká sociologická společnost) a Miroslav Paulíček (Fakulta sociálních studií OU)

Vzhledem k výročí Millsovy *Sociologické imaginace* zároveň stojí za to připomenout si některé pasáže z této nestárnoucí knihy (překlad Václav Dušek, vydala Mladá fronta 1968).

(s. 8–9)

Průběh dějin je dnes mnohem rychlejší než schopnost lidí orientovat se v souladu s uznávanými hodnotami. O jaké hodnoty tu jde? I když lidé nepropadají panice, často pociťují, že staré způsoby cítění a uvažování se

zhroutily a že nové zásady jsou dvojznačné a neposkytují dostatečnou morální oporu. Je něco udivujícího na tom, že obyčejní lidé nejsou s to držet krok s většími světy, s nimiž jsou tak náhle konfrontováni? Že nejsou s to pochopit význam epochy pro svůj vlastní život? Že se, aby ubránili sebe sama, stávají morálně necitelnými a stahují se zcela do soukromí? Je udivující, že jsou ovládnuti pocitem, že se octli v pasti?

To, co potřebují, nejsou pouze informace – ve „věku faktů“ ovládají často informace zcela jejich pozornost a přesahují jejich schopnost je strávit. To, co potřebují, nejsou jenom rozumové schopnosti, ačkoli úsilí nabýt jich vyčerpává mnohdy jejich omezenou morální energii.

Co potřebují a co také považují za potřebné, je duševní schopnost, která by jim pomohla využít správně informací a rozvinout jejich rozum tak, aby získali jasný celkový obraz o tom, co se děje ve světě a k čemu může dojít v nich samých. Troufám si tvrdit, že novináři a vzdělanci, umělci a publikum, vědci a vydavatelé spatřují tuto schopnost v tom, co bylo možno nazvat sociologickou imaginací.

Sociologická imaginace umožňuje pochopit širší historickou scénu v jejím významu pro vnitřní život a pro vnější životní dráhu různých jednotlivců. Nabízí jim možnost pochopit, proč získávají ve změní svých každodenních zkušeností mnohdy falešné vědomí o svém společenském postavení. V této změti je nutno odkrývat strukturu moderní společnosti, v níž se formuje psychologie mužů a žen. Tak se osobní nejistota jednotlivců soustředí na zcela určité obtíže a lhostejnost veřejnosti se přemění v účast na společenských záležitostech.

(...)

(s. 189–190)

Snad bude dobré, když vše, co jsem se pokoušel říci, shrnu do několika pouček a varování:

1) Buď mistrem své práce; vystříhej se jakékoli strnulé soustavy procedur. Především se snaž rozvíjet a využívat sociologickou imaginaci. Nepodrobuj se fetišismu metody nebo procedury. Usiluj o rehabilitaci neokázalého intelektuálního mistrovství a snaž se stát jedním z jeho nositelů. Každý buď svým vlastním metodologem i svým vlastním teoretikem; usiluj o to, aby se

teorie i metoda opět staly nedílnou součástí výkonu intelektuálního řemesla. Buď vždy pro primát individuálního vědce a proti nadvládě výzkumných týmů a techniků.

2) Vyhýbej se byzantinskému zahrávání s pojmy a mnohomluvností. Požaduj na sobě i na druhých prostotu ve vyjadřování. Uchyluj se ke složitějším termínům pouze tehdy, jsi-li pevně přesvědčen, že to zvýší rozsah tvé vnímavosti, přesnost závěrů a hloubku myšlení. Vystříhej se nesrozumitelnosti jako prostředku, jímž by ses mohl vyhýbat vlastním závěrům o společnosti – a čtenářovým závěrům o tvém díle.

3) Vytvářej transhistorické konstrukce, jaké tvá práce vyžaduje, ponořuj se i do subhistorických detailů. Vytvářej zcela formální teorie a modely. Zkoumej detailně drobné fakty a jejich vzájemné vztahy, jakož i velké, jedinečné události. Nebuď však fanatikem: Zařazuj každou takovou práci neustále do těsného kontextu historické reality. Nedomnívej se, že to za tebe učiní někdo jiný. Vytyč si za úkol definovat tuto realitu; formulovat své problémy v jejích pojmech; snažit se na její úrovni řešit tyto problémy a tak překonat závažné celospolečenské otázky a osobní potíže jedinců, jež jsou v nich ztělesněny. Nikdy nepiš víc než tři stránky, aniž uvedeš nějaký solidní příklad.

4) Nezkoumej pouze jedno malé prostředí za druhým, ale zkoumej sociální struktury, v jejichž rámci jsou tato společenství organizována. Při zkoumání těchto struktur si zvol prostředí, kterým se chceš detailně zabývat, a studuj je tak, abys pochopil vzájemné působení prostředí a struktury. Podobně postupuj, i pokud jde o časové rozpětí. Nebuď pouhým žurnalistou, byť sebereálnější. Věz, že publicistika může reprezentovat velké intelektuální úsilí, že však tvoje práce je významnější. Nepředkládej pouhou zprávu o detailním výzkumu zaměřeném na statický okamžik nebo na velmi krátký časový úsek. Používej jako míru času dějiny lidstva a do nich zařazuj týdny, roky nebo epochy, které zkoumáš.

5) Uvědomuj si, že tvým cílem je komparativní pochopení sociálních struktur, které vznikly v minulosti a trvají podnes. Proto se musíš vystříhat svévolné specializace podle existujících akademických disciplín. Specializuj se ve své práci podle tématu a především podle významných problémů. Při formulování a řešení těchto problémů a neustále a s intenzivním využívá-

ním imaginace čerpej z perspektiv a materiálů, myšlenek a metod, ze všech dobrých studií o člověku a společnosti. Jsou to i *tvaje* studie – jsou částí téhož celku jako ty; nenech si je vzít těmi, kteří by je chtěli obehnat tajnůstkářským žargonem a předstíráním odbornosti.

6) Vždy měj na mysli ideál člověka – obecnou představu o jeho lidské podstatě – z něhož při své práci vycházíš, a koncepci dějin – vlastní představu o tom, jak se vytvářejí dějiny. Prostě si neustále vytvářej a reviduj názory na problémy historie, biografie a sociální struktury, v níž se obě protínají. Měj otevřené oči pro mnohotvárnost lidské individuality a pro formy historické změny. Využívej své poznávací schopnosti i představivosti jako klíčů ke studiu rozmanitosti lidského rodu.

7) Měj na paměti, že jsi dědicem a udržovatelem tradice klasické sociální analýzy. Proto se snaž vidět člověka nikoli jako izolovaný fragment, jako předmět zkoumání nebo jako systém o sobě a pro sebe. Snaž se chápat lidi jako herce na scéně historie a společnosti, snaž se pochopit, jak jsou různými společnostmi složitě vybírání a formováni. Dříve než dokončíš určitou část své práce, snaž se při vhodné příležitosti zaměřit ji k hlavnímu cíli: pochopit strukturu a směr, formování a smysl své doby, strašný a nádherný svět lidské společnosti ve druhé polovině dvacátého století.

8) Nepřipouštěj, aby oficiální formulace závažných celospolečenských otázek nebo osobní hodnocení lidských potíží determinovaly problémy, jež si zvolíš za předmět svého studia. Především se nevzdávej své duchovní a politické nezávislosti tím, že by ses nechal od kohokoli nutit do neliberální praxe byrokratického étosu nebo liberální praxe morální povrchnosti. Četné osobní potíže lidí nelze vyřešit pouze jako potíže, je nutno je chápat v rámci závažných společenských otázek – a v rámci vytváření dějin. Věz, že lidský rozměr těchto otázek je nutno odhalit jejich konfrontací s osobními potížemi lidí – a s problémy individuálního života. Věz, že jsou-li problémy sociologie správně formulovány, musí zahrnovat tyto potíže i otázky, biografii a historii i celou oblast jejich složitých vztahů. V této oblasti probíhá život jednotlivce i formování společnosti; v této oblasti má sociologická imaginace příležitost změnit kvalitu lidského života naší epochy.

9. olomoucká podzimní konference

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci si Vám dovoluje oznámit, že pod záštitou České sociologické společnosti uspořádá

devátou olomouckou podzimní sociologickou konferenci se zahraniční účastí

tentokrát na téma:

Rodinné vztahy (nejen) v sociologické perspektivě

Sociologie je zvláště v posledních dekádách konfrontována se zásadními změnami sociální, potažmo rodinné reality. Sociologické studie odhalují zvýšenou diverzitu a destandardizaci forem a konfigurací rodiny, vzorců jejího formování či rodinných vztahů. Referenční rámec pro výklad probíhající transformace rodiny poskytovala donedávna především teorie individualizace, nyní sociologie znovuobjevuje vztahovost (relationality, embeddedness, belongingness). Důraz na výzkum vztahů v rozšířené rodině/příbuzenstvu, spojený s tímto přístupem, je podnětem k formulaci cíle tematické části konference: přispět k porozumění rodinným vztahům „za hranicemi“ nukleární rodiny v jejich složitosti, tvárnosti, rozmanitosti, s ohledem na různé strukturální a situační kontexty. Pozornost se přitom soustředí nejen na vztahy mezi dospělými rodinnými generacemi, ale především na poměrně opomíjené vztahy intragenerační – mezi dospělými sourozenci, švagry/švagrovými.

Klíčové přednášky prosloví:

prof. Ingrid Arnet Connidis, Ph.D. University of Western Ontario, Canada

prof. Dr. Phil. Gerlinda Šmausová, Priv. Doz.

Konference se uskuteční ve dnech 16. – 18. 10. 2019 v Olomouci.

Konferenční výbor: prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr., doc. PhDr. Helena Kubátová, Ph.D., Mgr. František Znebejánek, Ph.D., Mgr. Vít Dočekal, Ph.D., Mgr. Jana Korečková

Konference České sociologické společnosti

Ve dnech 28. – 30. listopadu 2018 se v Hradci Králové konala další výroční konference ČSS, přičemž 29. listopadu se v univerzitním kampusu konalo také Valné shromáždění ČSS.

V rámci prvního dne konference vystoupili se svými přednáškami dva hosté: prof. Miloš Havelka, CSc., na téma „T. G. Masaryk a česká sociologie před první světovou válkou“ a prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc., na téma „Česko-Slovensko: 25 let samostatné existence v kontextu modernizační teorie“. Dne 29. 11., v rámci Valného shromáždění ČSS, vystoupila se svou přednáškou prof. Dr. phil. Gerlinda Šmausová, Priv. Doz., na téma „Kriminalita jako produkt orgánů trestně právní sociální kontroly“.

Celkově program konference tvořilo 17 panelů, z nichž 6 panelů se členilo na dva bloky. Ve středu a ve čtvrtek se realizovaly panely ve třech paralelních časech, v pátek ve čtyřech. V 17 konferenčních panelech zaznělo 78 příspěvků (z plánovaných 81). Témata těchto panelů byla: Dějiny české aktuální sociologie; Novinky v metodologii sociálněvědního výzkumu; Sociologie v době populismu; Rodina, partnerství a zdraví v čase a prostoru; Rodina, partnerství a mezigenerační vztahy v pozdějším věku; Sociologie a vzdělání; Sociologie náboženství dnes a zítra; Senioři a seniorky v české společnosti – problémy a příležitosti; Řečové a multimodální aspekty sociální interakce; Sociologie a média; Výsledky empirických výzkumů; Od neoliberalního k ne-liberalnímu kontextu: Sociální hnutí v temných dobách?; Sociologie a venkov; Mezinárodní migrace obyvatelstva: Máme se čeho bát?; Teorie aktér-sítí v české sociologii; Analýza sociálních sítí; Vězeňství z perspektivy sociálních věd.

Každý konferenční večer byl doprovázen také neformálními akcemi – 28. 11. společenským setkáním účastníků k zahájení konference v restauraci Jachta POUR (na pozvání děkanky FF UHK, dr. Pavlína Springerové), kde také před nadcházejícím valným shromážděním jednal hlavní výbor ČSS; 29. 11. byl společenský večer v sále Adalbertina, kde působivé úvod-

ní hudební vystoupení zajistila Hudební katedra Pedagogické fakulty UHK; konkrétně Kristýna Soukupová – zpěv a doc. Milan Chrobák – klavír.

Dne 30. 11. se uskutečnil jako doprovodný program konference workshop zaměřený na výuku sociologie na středních školách. Setkání za účasti učitelů středních škol a účastníků konference vedl dr. Jiří Ryba.

Konference se reálně účastnilo 141 platících osob, z toho 51 studentů různých stupňů studia. Účastníků jakožto zástupců sociologických klubů bylo cca 30. Konference a Valného shromáždění ČSS se dále účastnili tři pozvaní hosté, kteří vystoupili se svými přednáškami. Mezi návštěvníky patřili studenti a akademičtí pracovníci UHK, především studenti studijního programu sociologie, sociální patologie a prevence nebo sociální práce, někteří absolventi královéhradecké sociologie, středoškolští učitelé z Hradce Králové a další zájemci (jako např. z Českého statistického úřadu, Regionální investiční a rozvojové agentury Královéhradeckého kraje). Konference a Valného shromáždění se zúčastnilo 10 členů a členek Hlavního výboru, členové a členky konferenčního a organizačního výboru, zástupci všech kolektivních členů ČSS.

Velké poděkování za přípravu vynikající konference si zaslouží organizační výbor v čele s Miroslavem Jouklem a také konferenční výbor s předsedkyní Helenou Kubátovou.

Složení nového výboru ČSS

Vzhledem k tomu, že skončil čtyřletý mandát Hlavního výboru a Kontrolní komise ČSS, bylo třeba zvolit výbor a komisy nové. Protože Valné shromáždění nebylo usnášeníschopné, bylo nutné následně ještě druhé kolo voleb. Podoba nového Hlavního výboru ČSS je tato:

Předsedkyní Hlavního výboru společnosti byla zvolena doc. PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.

Místopředsedy Hlavního výboru společnosti byli zvoleni prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr. a PhDr. Jiří Vinopal, Ph.D.

Členky/členové Hlavního výboru ČSS

doc. PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.; prof. PhDr. Dušan Lužný, Dr.; PhDr. Jíří Vinopal, Ph.D.; PhDr. Alena Miltová, CSc.; prof. PhDr. Hynek Jeřábek, CSc.; RNDr. Tomáš Kostecký, CSc.; Mgr. Lucie Vidovičová, Ph.D.; PhDr. František Kalvas, Ph.D.; doc. PhDr. Dušan Janák, Ph.D.

Volba členů kontrolní komise ČSS

PhDr. Markéta Sedláčková, Ph.D.; Mgr. Lukáš Dirga; Mgr. Michal Kotík

Zpracováno na základě materiálů od Miroslava Joukla, Heleny Kubátové a Aleny Miltové

Zpráva o hospodaření České sociologické společnosti v roce 2018

schváleno na schůzi výboru 21. 2. 2019

Příjmy

dotace	83 000 Kč
členské příspěvky toho 30 000 kolekt. čl.)	90 203 Kč (z
refundace členského příspěvku do ISA	6 568 Kč
vložné na konferenci sociální patologie	117 382 Kč
vložné na Konferenci v HK 2018	140 900 Kč
dotace od Královéhradeckého kraje pro Konferenci	25 000 Kč

Celkem 463 053 Kč

Celkem bez vložného na konference a dotace 204 771 Kč

Výdaje

provoz kanceláře (nájem, služby, telefon, úklid)	39 392 Kč
---	-----------

Sociologický bulletin**2017–2018**

mzdy na DPP (vč. daně)	44 250 Kč
tisk Soc. bulletinu	0 Kč
poštovné	17 838 Kč
kancelářské potřeby	1 666 Kč
soutěž o Cenu M. Petruska	18 190 Kč
Cena ČSS za publikaci	23 250 Kč
cestovní výdaje ISA, ESA	0 Kč
členský příspěvek ISA (2018)	6 568 Kč
členství v ESA	-
konference sekce soc. patologie	129 083 Kč
Konference 2018 v HK	167 823 Kč
příspěvky na aktivity odb. sekcí <u>přímé</u>	6 068 Kč
webová stránka (doména, webhosting)	725 Kč
účetní firma	16 000 Kč
ostatní	399 Kč
Celkem	471 252 Kč
Celkem bez výdajů na konference	174 346 Kč

Rozdíl (bez konferencí) 30 425 Kč

Další důležité informace týkající se hospodaření**Stav 1. 1. 2018:**

účet 122 824,74 Kč pokladna 7 492 Kč celkem: 130 316,74 Kč

Stav 31. 12. 2018

účet 112 188,74 Kč pokladna 9 755 Kč celkem: 121 943,74 Kč

Alena Miltová, hospodářka

Konferencia Podoby slobody – 9. slovenské a české sociologické dni

Vážené kolegyně a kolegovia z Českej sociologickej spoločnosti a širšej sociologickej obce,

dovoľujeme si Vás pozvať na konferenciu Podoby slobody – 9. slovenské a české sociologické dni, ktorú organizuje Slovenská sociologická spoločnosť SAV a Sociologický ústav SAV v dňoch

21. – 22. novembra 2019 v Kongresovom centre SAV Smolenice.

Konferencia je venovaná sociologickej reflexii vývoja českej a slovenskej spoločnosti po roku 1989. Zameria sa na meniace sa podmienky, podoby a dôsledky slobody ako individuálneho a skupinového úsilia a na analýzu skúmaných procesov ako súčasti globálnych premien. Konferencia bude mať tri poldenné časti. Začnú plenárnym zasadnutím a pokračovať budú v rozdelení do dvoch sekcií. Plenárne zasadnutia sa zamerajú na nasledujúce oblasti:

Prvou oblasťou je reflexia konceptov a teoretických perspektív, ktoré boli používané na objasnenie systémových zmien po roku 1989 a skúmanie aspektov individuálneho, skupinového či sociálneho života, ktoré boli dovtedy mimo sociologického záujmu alebo existovali len v latentnej podobe. Pozornosť bude venovaná aj dialógu so svetovou sociológiou a recepcií a cirkulácií teoretických pojmov a perspektív a vzťahu medzi sociologickou teóriou a ideológiou.

Druhou oblasťou sú meniace sa inštitucionálne a organizačné predpoklady a podmienky slobodného utvárania života jednotlivcov a spoločností. V tejto časti sa konferencia bude venovať zmenám na makroúrovni (legislatívnym a inštitucionálnym zmenám, zmenám v rozdelení právomocí, kom-

petencií a zdrojov, vo verejných politikách, informačných a kultúrnych zdrojoch a médiách) v globálnom kontexte a ich dôsledkom.

Treťou oblasťou je mikroúroveň spoločenského života – individuálne prežívanie a využívanie meniacich sa možností slobody, individualizácia a diverzifikácia životných štýlov a hodnotových orientácií a tiež vzťah súkromného a verejného, vnímanie rovnosti a nerovností, otázky solidarity, sociálny odstup a účasť na veciach verejných.

Súčasťou konferencie bude aj stretnutie výborov našich vedeckých spoločností a šéfredaktorov Sociológie a Sociologického časopisu.

Programový výbor konferencie: Robert Klobucký, Zuzana Kusá, Katarína Strapcová, Miroslav Tížik

Kontakt: zuza.kusa@savba.sk

Na stretnutie sa tešia

prof. PhDr. Monika Čambáliková, CSc., prof. PhDr. Silvia Miháliková, CSc. (predsedníčka a riaditeľka Slovenskej sociologickej spoločnosti pri SAV Sociologického ústavu SAV)

Cena Miloslava Petruska 2017 a 2018

S potěšením oznamujeme vítěze dvou ročníků ceny Miloslava Petruska za nejlepší odborný článek ze sociologie v roce 2017 a 2018. Vítězům tímto gratulujeme.

Ocenění za rok 2018*1. místo*

Jan Váňa: Kultura mezi materialitou a diskursem: případ Higgsova bosonu a „božské částice“. Sociální studia / Social Studies 2/2017. S. 123–140. ISSN 1214-813X.

2. místo

Vratislav Kozák: Teorie a praxe. Etablování sociologie v českém prostředí T. G. Masarykem. Historická sociologie / Historical Sociology 2/2018. S. 27–41. ISSN 1804-0616.

Ocenění za rok 2017*1. místo*

Johana Kotišová: Cynicism ex machina: The emotionality of reporting the 'refugee crisis' and Paris terrorist attacks in Czech Television, European Journal of Communication, 2017, Vol. 32 (3): 242–256 (first published March 14, 2017)

2. a 3. místo

rovnocenně dva články

Jaromír Mazák a Tomáš Diviák: Transactional activism without transactions: network perspective on anti-corruption activism in the Czech Republic, Social Movement Studies, published online 23 November 2017

&

Lukáš Dirga: Body as a Project: The Relationship Czech Prisoners Have to Their Bodies, Sociológia – Slovak Sociological Review, 2017, Vol. 49, No. 6: 636–656

4. místo (bez odměny)

Petr Mezihorák: Competition for control over the labour proces as a driver of relocation of activities to a shared services centre, Human Relations, Epub ahead of print September 18, 2017

Cena Miloslava Petruska – studentská soutěž o nejlepší odborný článek ze sociologie

Hlavní výbor České sociologické společnosti vyhlašuje desátý ročník soutěže (2019) o „Cenu Miloslava Petruska“ na počest jednoho z nejvýznamnějších českých sociologů posledních desetiletí, který se zasloužil o rozvoj české sociologie i její výuky.

Cena Miloslava Petruska

Pravidla soutěže o Cenu Miloslava Petruska za nejlepší odborný článek vydaný v časopise s recenzním řízením v oboru sociologie platná pro rok **2019**:

Podmínky účasti:

autorem stati je student/ka (nebo skupina studentů) buď doktorandského nebo pregraduálního studia veřejné nebo soukromé vysoké školy, který je státním příslušníkem ČR, může se jednat i o českého studenta vysoké školy v zahraničí;

článek byl vydán v časopise s recenzním řízením v rubrice časopisu, která je anonymně recenzovaná dvěma nezávislými recenzenty, článek musí být vydán v daném roce. Pokud byl vydán s vročením minulého roku, nebyl dosud v soutěži uplatněn;

článek musí být přihlášen do soutěže a výtisk článku spolu s titulní stránkou daného časopisu musí být prokazatelně elektronicky zaslán sekretariátu společnosti **nejpozději do 28. února roku následujícího (2020)** a na požádání fyzicky předložen;

autor/autoři článku mohou stát do soutěže přihlásit buď sami, anebo může stát přihlásit do soutěže kterýkoli člen Hlavního výboru na základě své iniciativy nebo na základě doporučení učitele, studenta nebo člena společnosti;

jazykem zveřejnění může být čeština, slovenština, angličtina, němčina, francouzština, španělština, ruština, polština (v případě jiných jazyků výbor rozhodne na základě svých možností zhodnotit danou publikaci);

téma článku musí být sociologické, v případě, že článek vyjde v časopise, jehož redakční rada má převahu sociologů, nebude posuzován obsah, jinak rozhodne komise;

žádný z autorů hodnocené stati nesmí mít k datu přijetí článku redakční titul PhD. nebo jiný odpovídající titul a nesmí být starší 35 let, všichni autoři musí být alespoň po část soutěžního roku imatrikulovanými studenty a předložit o tom na vyžádání doklad sekretariátu společnosti;

O vítězi soutěže, případně o pořadí přihlášených článků rozhodne komise složená nejméně ze tří členů Hlavního výboru, a to nejpozději do konce června následujícího roku. Plénum členů bude o výsledku informováno elektronicky, na webových stránkách společnosti a elektronicky v Sociologickém bulletinu. Cena bude slavnostně předána na některé z konferencí naší společnosti nebo slavnostně na schůzi výboru.

Vítězové dostanou grafický list – diplom a finanční odměnu. První cena (pokud bude udělena) činí 10 tis. Kč, případně udělená druhá a třetí cena budou 5 tis. Kč a 3 tis. Kč.

V případě, že se do soutěže sejde větší počet dostatečně kvalitních článků, Hlavní výbor společnosti bude odměňovat až 3 články, udělí tedy 1., 2. i 3. cenu. V případě menšího počtu přihlášených statí bude udělena jen jedna cena (podle kvality článku). Hlavní výbor si vyhrazuje cenu neudělit v případě, že se nesejde dostatečný počet přihlášených statí.

Cena ČSS za vynikající publikaci 2018

Historicky první Cenu České sociologické společnosti za vynikající publikaci získala Hana Librová s knihou *Věrní a rozumní. Kapitoly o ekologické zpozdilosti*.

Oceněná publikace je mimořádná v mnoha ohledech. Na Cenu ČSS byla sice nominována jedna kniha, tedy *Věrní a rozumní. Kapitoly o ekologické zpozdilosti* z roku 2017, v podstatě byly nominovány knihy tři, neboť oceněná publikace je zatím posledním dílem v trilogii prof. Hany Librové.

První kniha s názvem *Pestří a zelení. Kapitoly o dobrovolné skromnosti* byla publikována v roce 1994 s velkým ohlasem, neboť byla součástí široké veřejné diskuze o problémech životního prostředí a ekologických hrozeb.

Druhá kniha *Vlažní a váhaví. Kapitoly o ekologickém luxusu* vyšla v roce 2003 a odrážela výrazný posun, ke kterému došlo nejen ve veřejnost, ale také mezi environmentálně orientovanými jedinci i organizacemi.

Věrní a rozumní. Kapitoly o ekologické zpozdilosti zřetelně dokládá nejen určitou rezignaci veřejnosti a pokles vnímavosti vůči environmentálním tématům a vážnou netečnost k závažným otázkám ochrany přírody a environmentální kvality života, ale také proměnu aktérů, které Hana Librová během posledního čtvrt století zkoumá.

Oceněná publikace (či celá trilogie) je jedinečnou informací o proměnách české společnosti, ale i o proměnách či stabilitě české sociologie.

Publikace *Věrní a rozumní* je mimořádná také v péči o její vizuální podobu – vyšla ve dvou variantách s různou vazbou (měkkou a pevnou) a různým grafickým doprovodem – jedna varianta je s grafikami Miloše Slámy a druhá s obrazy Bohdana Laciny. Všechny tři knihy i jednotlivé varianty jsou opatřeny bohatým obrazovým materiálem z průběhu výzkumu.

Hana Librová patří k mimořádným osobnostem české sociologie v mnoha ohledech. Nejen svým odborným zaměřením a způsobem, jakým k odborným otázkám přistupuje, ale také tím, že je jednou z mála, ne-li jediná, které se podařilo ustavit „školu“, tedy delší čas existující společenství odborníků, kteří se seskupují kolem výrazné centrální osobnosti a kteří ji (byť třeba kriticky) následují. Tato škola je specifická nejen svým tematickým (problémovým) zaměřením, ale také metodologickým přístupem, a v některých ohledech i životním postojem.

Udělení Ceny České sociologické společnosti je snahou ocenit celoživotní usilovné působení Hany Librové v rámci české sociologie i blízkých oborů. Svými publikacemi, ale také založením nového oboru, který propojuje často vzdálené světy přírodních a společenských, popř. humanitních věd, se zcela jistě Hana Librová zapsala do dějin české (a nejen české) sociologie.

Dušan Lužný

Z „nečistých“ knih

„Já neměl nikdy čisté knihy!“ Tímto citátem T. G. Masaryka, který tím nechtěl říct nic jiného, než že si v knihách hodně a systematicky podtrhává, začínala před lety rubrika složená z vět, které si ve svých knihách podtrhal Miloslav Petrušek. Takových knih a inspirativních vět je tolik, že stojí za to tuto rubriku obnovit. Tentokrát se podíváme do knihy jen nepřímo sociologických, ovšem s vědomím, že i beletrie by měla být pro sociologa zdrojem uvažování o společnosti.

Lev Nikolajevič Tolstoj: Kreuzerova sonáta

„Lidi jsou moc vzdělaní,“ opakoval obchodník a pohrdavě se zadíval na dámu, aniž odpověděl na její otázku. (s. 12)

Je to zvláštní, jak silná bývá iluze o tom, že krása je dobro. Krásná žena říká hlouposti, člověk ji poslouchá a neuvědomuje si, že to je hloupost, její slova mu připadají chytrá. Krásná žena mluví a páchá ohavné věci a nám to připadá roztomilé. (s. 29)

„A proč máme žít? Jestliže neexistuje cíl, jestliže je nám dán pouze život pro život, pak není proč žít. A jestliže je tomu tak, pak Schopenhauer i Hartmann, a také všichni buddhisti mají naprostou pravdu. Jestliže ovšem život má svůj cíl, pak je jasné, že musí skončit, jakmile bude cíle dosaženo.“ (s. 42)

Nešťastným lidem se ve městě žije snáz. Ve městě člověk může žít sto let a nepřijde na to, že už vlastně dávno umřel a shnil. Není kdy na to, aby se člověk obíral sám sebou, je ustavičně zaměstnán. Práce, společenské styky, zdraví, umění, zdraví dětí, jejich výchova. Musíte přijmout návštěvu těch i oněch a sami navštívit ty nebo ony. Musíte se podívat na tohle, poslechnout si toho nebo tu. Ve městě jsou přece pořád jedna nebo dvě i tři znamenitosti, které nesmíte promeškat. Buď musíte léčit sebe, nebo toho, nebo onoho, nebo se starat o učitele, repetitory, vychovatelky – a váš život duní prázdnotou. (s. 67)

André Malraux: Lidský úděl (z předmluvy Jozefa Felixe)

„Není ideálu, jemuž bychom se mohli obětovat, protože my, kdo vůbec nevíme, co je pravda, známe lež všech ideálů...“ (*O evropské mládeži*) *A na jiném místě, rozšiřuje úhel pohledu na celou Evropu, zdůraznil, že Evropan v jeho době už nemůže věřit žádné myšlence, žádnému náboženství, „protože už neví, co je pravda“ (Pokušení Západu).*

*Takový postoj krajního agnosticizmu zaujal Malraux přirozeně nejen k idejím a ideálům současné evropské mládeže, nýbrž vůbec vůči všem hodnotám a pojmům vytvořeným západoevropskou civilizací a kulturou. Zdá se mu, že pojmy jako vlast, spravedlnost, velikost jsou pošpiněny lidskýma rukama, sám pojem člověka jako takového, upevněný jako trvalá a neměnná hodnota, se mu zdá iluzí, svět pocítuje jako cosi fluidního, co se rozpadá, co je chaotické, ohrožované nadto stále ještě destruktivními silami uvnitř i zvenčí, vidí, jak se za „mramorovými bohy“ táhne „pozemský stín“, který prý stačí, aby nás od nich odpudil. Odmítá však nejen náboženství (jako pohodlný sebeklam), ale také vědu (jako neschopnou dát životu smysl). A jeho diagnóza? Zní doslova: „Od té doby, co naše civilizace ztratila naději, že ve vědách najde smysl světa, je zbavena jakéhokoli duchovního cíle“ (*O evropské mládeži*). A jeho východisko? Doslova takovéto: „Evropo, velký hřbitove, na němž spí už mrtví dobyvatelé a jehož smutek je tím hlubší, čím slavnějšími jmény se zdobí, zanecháváš nám kolem sebe jen holý obzor a zrcadlo, jež přináší zoufalství, starý učitelí samoty“ (*Pokušení Západu*). (s. 15)*

Vyzvednout naději třeba až ze dna beznaděje – o to půjde Malrauxovi v celém jeho dalším díle a není náhodou, že svému nejrozsáhlejšímu románu dá název Naděje. (s. 19)

Wilhelm Uhde: Cesta k umění. Od Bismarcka k Picassovi

Tragičnost našeho života tkví v tom, že je příliš krátký. Spočívá v ustavičném hromadění zkušeností. Když jich nabudeme sdostatek, nemůžeme jich už využít, neboť život je u konce.

vybral Miroslav Paulíček, knihy laskavě zapůjčila Alena Miltová

Recenze a glosy

Alena Vodáková: *Stará paní ještě píše. Deník socioložky na odpočinku.*

Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018, 276 s.

Podtitul knihy Aleny Vodákové „Deník socioložky na odpočinku“ na první pohled svádí k představě, že půjde především o jakousi více či méně maskovanou formu vzpomínek. Publikace, která vyšla k autorčiným osmdesátinám, je ovšem téměř bez vzpomínek, jde o skutečný deník z doby mezi podzimem 2016 a jarem 2018, který rozhodně není „umělý až křečovitý“ (jak autorka charakterizuje žánr vědeckých článků). Alena Vodáková tu komentuje aktuální události a přemýšlí o každodenních fenoménech – píše tu o volbách v Katalánsku, Angele Merkelové nebo o domácí politické situaci, tu o feminismu, humoru či třeba o omlouvání se. Vzpomínky se jí do deníkových zápisků sice občas vkrádají, ale výhradně v souvislostech s tématy, o nichž právě

uvažuje – přičemž takovým tématem může být dokonce i samotné vzpomínání, které se pro autorku stává aktuálním, když má napsat vzpomínky na zrod Velkého sociologického slovníku.

Mimořádně zajímavé úvahy Aleny Vodákové se dotýkají povahy a smyslu sociologie. Například píše, že pro ni „vždycky byla hlavně způsobem myšlení, nazírání života, věčně nehotovým poznávacím schématem. Jeho zvláštností je, že se snaží pojmut do svého zorného pole ne jednotlivosti včetně člověka, ale rozmanitě provázaný komplex lidí a toho, co všechno vymysleli, udělali i udělat chtěli, ale pokazili to. Je to taková doslova chápaná ‚surrealita‘, která permanentně vzniká a rozpadá se na prvočinitele. I ten proces vznikání a rozpadání je věcí sociologického poznávání.“ (s. 256) Na jiném místě píše: „Sociologie přitahuje jedince, kteří jsou vnímaví ke společnému základu, propojenosti, sounáležitosti lidí, protože právě to má za úkol zkoumat.

Z této vnímavosti se snadno zrodí pocit solidarity...“ (s. 138) Inu, snad má v tomto „socioložka na odpočinku“ alespoň zčásti pravdu.

Miroslav Paulíček

Michaela Šmídová, Martin Vávra, Tomáš Čížek: *Inventura předsudků*

Praha: Academia, 2017, 196 s.

Je-li podstatnou úlohou sociologie vyjadřovat se k aktuálním společenským otázkám, pak jednou z nejdůležitějších knih poslední doby je *Inventura předsudků*. Nejde jen o obyčejnou inventuru, autoři přistupují k tématu předsudků nejlepším možným způsobem – poctivou interpretací empirických dat, vycházející ze srozumitelné teorie, v tomto případě klasické Allportovy kontaktní hypotézy, podle níž lidé, kteří s určitou skupinou přišli nebo přicházejí do kontaktu, k ní za určitých podmínek mají pozitivnější přístup než lidé, kteří osobní zkušenost s touto skupinou nemají žádnou. Autoři pak na základě

kvantitativních a kvalitativních dat analyzují postoje k vybraným marginalizovaným skupinám; k bezdomovcům, cizincům a Romům.

Čtení o stereotypech Čechů to není právě nejradostnější (např. 60 % Čechů sice nepovažuje za důležité, aby Čech měl světlou barvu kůže, na druhou stranu přes 36 % to za důležité považuje), zvláště když předsudky jsou téměř ve stejné míře rozšířeny po celé společnosti (jediná mírná souvislost může být se vzděláním). Zároveň je jasné, že takové texty je nutno psát a číst, byť těžko se dělá nehodnotící sociologie, když participant přesvědčuje tazatele o tom, že za každým Romem „smrdí čert“. I proto je dobře, že autoři a autorka jsou v knize přítomni mnohem víc než jen interpretacemi dat, ať už jde o exkurs o antisemitismu Masarykově nebo o poznámky ve stylu: „Druhou stranou mince termínu social desirability může být ve veřejném prostoru ‚politická korektnost‘, která se ale v českém prostředí proměňuje spíše v mainstreamovou politickou nekorektnost.“ (s. 182) *Krása sociologie*

se ukazuje i v tom, že kontaktní hypotéza se sice v podstatě potvrzuje, nicméně stejně si nemůžeme být jisti, jestli lidé mají k příslušníkům marginalizovaných skupin pozitivní postoje proto, že se s nimi stýkají, nebo se s nimi stýkají proto, že k nim už předem měli pozitivnější postoj.

Miroslav Paulíček

Ondřej Lánský, Lubomír Sochor (eds.): *Materiály k teorii elit a její kritice.*

Praha: Filosofia, 2018, 393 s.

O tom, jaké nečekané poklady lze nalézt v pozůstatostech vědců a intelektuálů, dokonale vypovídají strojopisy z pozůstatosti marxistického sociálního myslitele Lubomíra Sochora, mj. překladatele Gramsciho nebo autora doslovu k prvnímu českému vydání Millsovy Sociologické imaginace. Téměř třicet let po jeho smrti byl objeven soubor překladů, které Sochor zamýšlel jako reprezentativní výběr textů k teorii elit. Idea sborníku byla jednoduchá – představit texty zakladatelské, současné (v roce 1972) a

kritické, čemuž mělo odpovídat i rozdělení do tří částí. Dnes současné debaty o elitách zde zastupuje obsahově bohatá, obsáhlá studie Ondřeje Lánského, editora, který kromě mravenčí práce na jednotlivých překladech také mírně upravil původní Sochorův seznam textů – některé přidal, jiné nezařadil (zvláště ty snadno dostupné v češtině).

Výsledkem je znamenitá a potřebná čítanka textů k teorii elit, z nich všechny je dnes možné označit za klasické, nebo dokonce kanonické. Najdeme tu Moscu, Pareta, Michelse, Mannheim, Burnhama, Arona, Lukácse, Dahla nebo mladého Giddense. Tento výbor jednoznačně zaplňuje velkou mezeru v dostupnosti textů, o nichž se sice standardně učí v dějinách sociologie, které však téměř každý zná toliko zprostředkovaně. Samozřejmě nemluvě o aktuálnosti tématu elit, k nimž se dnes velmi zřídka přistupuje tak věcně jako v této knize.

Miroslav Paulíček

Věčně mladé psaní o médiích

Lev Manovich: *Jazyk nových médií*

Praha: Karolinum, 2018, 380 s.

John Fiske: *Jak rozumět populární kultuře*

Praha: Akropolis, 2017, 324 s.

Ien Angová: *Divákem Dallasu. Soap opera a melodramatická imaginace*

Praha: Akropolis, 2018, 192 s.

Psát o masových médiích bývá velice ošemetné, a to včetně jejich kritiky, která jen těžko dokáže objevit něco víc, než co věděli už Adorno nebo Arendtová. Je totiž obrovské riziko, že to, co napíšeme, bude zanedlouho zastaralé, nezajímavé, nesrozumitelné, nebo dokonce komické. Rychle stárne jak obsah, tak forma – princip populární kultury je v obrovské produkci, v nepřetržitém zastarávání (letní písňové hity musí nahradit hity podzimní, nekonečný seriál si málokdo dobrovolně pustí znovu od začátku atd.) a „nová média“ jsou dnes nová asi jako Pravidla českého pravopisu, jejichž poslední významná změna se udála v roce 1993 (což však pro řadu lidí nepředstavuje důvod, aby proti novým Pravidlům stále nebojovali). Nedávno ovšem vyšly v češtině hned tři knihy (a další se již připravují), které se pomíjivým mediálním tématům věnují, přičemž si ale zasluhují přívlastek „klasické“, neboť jejich hodnota není ani po letech toliko historická.

Jazyk nových médií napsal Lev Manovich v roce 2001, v celé knize však nenajdeme místo, kde bychom se mohli autorovi vysmát za to, co všechno nevěděl – také proto může být označován za (nepochybně srozumitelnějšího) nástupce Marshalla McLuhana. Manovich se totiž záměrně nepokouší nic předvídat, nanejvýš naznačuje nějaké možnosti. Jde především o originální pohled na dějiny médií, o vysvětlení jazyka nových, v podstatě digitálních médií na základě médií tradičních. Tento jazyk (ve smyslu pravidel, opakujících se vzorců a klíčových forem) popisuje zejména jako filmový,

Manovich koneckonců nachází různá specifika nových médií již v avantgardním filmu Dzigy Vertova *Muž s kinoaparátom* (leccos objevuje také u Ejzenštejna, Mélièse nebo třeba Karla Zemana).

Tomáš Dvořák, autor doslovu, je snad až příliš kritický, když tuto knihu shledává „pouhou rétorickou konstrukcí“, která je zajímavá jen jako „excellentní studie proměn filmové estetiky v době nástupu nových médií“. Manovich zajímavě uvažuje o nových médiích, o tom, co je na nich vlastně nového, a také problematizuje různé mýty s nimi spojené; např. že „digitalizace nutně zahrnuje ztrátu informace“, že „digitální média mohou být reprodukována takřka donekonečna“ nebo že nová média jsou na rozdíl od tradičních interaktivní. Navíc je Manovichova perspektiva jedinečná nejen obsáhlým teoretickým i uměleckým věděním, ale také jeho životní zkušeností ze Sovětského svazu a z USA. Naprosto přirozeně pak dokáže srovnávat filmy *Jurský park* nebo *Terminátor 2* se socialistickým realismem.

Nakladatelství Akropolis vytvořilo nesmírně záslužnou edici #POPs, v níž vycházejí kanonické texty z oblasti zkoumání populární kultury, zatím především s důrazem na televizi. Prvním svazkem edice byla kniha *Jak rozumět populární kultuře* od Johna Fiska, původně z roku 1989. Text, který Fiske zahajuje brilantními sociologickými úvahami o džínových kalhotách, představuje jeden z prvních fundovaných pokusů o teoretické uchopení populární kultury. Tu Fiske chápe pozitivně a optimisticky, k čemuž si bere na pomoc sémiotiku Rolanda Barthese, karnevalovou kulturu Michaila Bachtina nebo Pierra Bourdieua (který ze své obliby v této oblasti kulturních studií obecně nadšený nebyl). Nijak se netají tím, že chce útočit „na všechny koncepty, které populární kulturu chápou jako negativní společenský vliv“, a dodává, že „když nejsme schopni spatřit v populární kultuře progresivní prvky, selháváme akademicky i politicky“ (s. 285).

Druhým svazkem téže edice je ještě starší (v nizozemštině vydaná již roku 1982) proslulá kniha *Divákem Dallasu*. Ien Angová v ní zkoumala diváky oblíbeného televizního seriálu téměř revolučním, totiž nehodnotícím způsobem, který se u takového tématu jevil téměř nepředstavitelným (aniž by se autorka před vědeckou komunitou nadobro neznemožnila). Netřeba do-

dávat, že věcný přístup může u fenoménů chápaných jako negativní nebo „pokleslé“ snadno působit jako jejich podpora či alespoň legitimizace – to bylo na první pohled zřejmé již z originální metodologie, kdy Angová dala do časopisu inzerát, že se jí Dallas líbí, což vzbuzuje různé reakce, k čemuž dodala přání, zda by jí tedy příznivci či odpůrci napsali, proč se jim také líbí či naopak nelíbí. Autorka se tak dostala do nepříliš vlídné situace, jak ostatně při charakteristikách odpůrců seriálu sama píše: „Dopisy těch, kteří *Dallas* nemají rádi, necharakterizuje jen sebejistý a sebevědomý tón, ale také vysoká míra zlosti, rozmrzelosti a pobouření. Zdá se, že tito lidé nejenže nemají *Dallas* rádi: hrozně je rozčiluje.“ (s. 97). Jedině takto ovšem Angová mohla komplexně zkoumat, co si příznivci seriálu opravdu myslí, co v něm hledají a jak to interpretují, o čem diskutují...

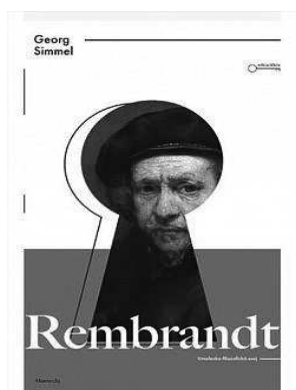
Jakkoli už dnes seriál *Dallas* nezajímá v podstatě nikoho, autorka v nové předmluvě pro české vydání aktualizuje svůj text (ale tím i jiné texty, včetně výše uvedeného Fiskova) zásadním způsobem – z hlediska populismu. „Nikterak nám nepomůže populismus a jeho stoupence jednoduše odsoudit, aniž bychom s jemným rozlišením porozuměli, v čem pro příznivce populismu spočívá jeho přitažlivost, jaké jsou jejich motivace atd., to vše bez ohledu na to, jak vnitřně protikladné či na první pohled nesmyslné se nám tyto zdají.“ (s. 6)

Miroslav Paulíček

ČTĚME!!!

SIMMELŮV

KONEČNĚ

ČTĚME!!!

REMBRANDT

SLOVENSKY

Opustili nás

Smuteční oznámení

Oznamuji všem přátelům a známým, že dne **22. 4. 2018 zemřel profesor PhDr. Rudolf Franěk, CSc., nar. 13. 6. 1929**. Několik let byl profesorem ČVUT v Praze a delší dobu předsedou sekce sociologie metod a technik a členem vedení sekce sociologie integrálního zkoumání člověka České sociologické společnosti. Napsal 42 vědeckých statí a 5 monografií k problematice zemědělství a vysokoškolské mládeže. Byl vedoucím týmu 10 empirických průzkumů zaměřených na šetření postojů, zájmů a hodnotových orientací vysokoškolských studentů ČVUT. Byl členem kandidátských prací na katedře sociologie FF UK a ČVUT. Čest jeho památce.

Doc. PhDr. Alexander Fazik, CSc. (Předseda sekce sociologie integrálního zkoumání člověka ČSS)

Olga Šmídová Matoušová (27. června 1955 – 18. září 2017)

Po nečekané smrti Olgy Šmídové byla napsána řada vzpomínek a nekrologů, nejlépe o sobě ovšem dokázala psát sama. Samozřejmě nejen tím, co psala, ale také jak psala. Tak jako v dodnes půvabné knize týmu Zdeňka Konopásky *Otevřená minulost*:

Narodila jsem se v útulném městě Praze. Studovala jsem právo, ekonomii a nejvíc sociologii. Život v Potěmkinově vesnici vypěstoval v mnohých z nás cit pro ambivalenci skutečného a neskutečného, objektivního a subjektivního. Potěmkinova vesnice byla samozřejmě kulisa, ovšem my jsme v ní skutečně bydleli, dělali sociologii, milovali... To je životní pocit, kterého se nezbavíte výměnou kulis za jiné kulisy, za jiný typ institucionální stavby. Snad proto mě tolik zajímá vztah kontinuity a diskontinuity, relativita a ambivalence dnešní změny, která je někdy tak vznešeně nazývána Transformací. Na socialismu i postsocialismu mne fascinují hlavně privátní

stránky sociálních fenoménů. Mé konkrétní zaměření se často měnilo. Dost mne to trápilo, než jsem zjistila, že není tolik důležité přes co (tuto) společnost zkoumám, ale JAK ji zkoumám. Fascinuje mne svět druhých lidí. Jsem vděčná, když mi jej poodhalí, když jej mohu s nimi sdílet.

Sociologická výročí a jubilea let 2019 a 2018

Vzhledem k tomu, že toto dvojčíslo výjimečně obsáhlo dva roky, připomínek narození vybraných významných sociologických osobností je více a na některé vzpomínáme již s větším odstupem. Přesto redakce Sociologického bulletinu přeje pevné zdraví a mnoho radostí všem, kteří se jubilea dožili, a samozřejmě také těm, které kulaté narozeniny ještě letos čekají.

2018

18. ledna 1938 se narodil **Anthony Giddens**

19. ledna 1798 se narodil **August Comte** (zemřel 5. září 1857)

24. ledna 1928 se narodil **Desmond Morris**

7. února 2018 se narodil **Peter Blau** (zemřel 12. března 2002)

20. února 1928 se narodil **Jiří Musil** (zemřel 16. září 2012)

1. března 1858 se narodil **Georg Simmel** (zemřel 28. září 1918)

3. března 1958 se narodil **Jiří Šubrt**

3. března 1978 se narodil **Jiří Vinopal**

9. března 1838 se narodil **Ludwig Gumplowicz** (zemřel 19. srpna 1909)

18. března 1938 se narodil **Josef Alan**

19. března 1928 se narodil **Josef Zumr**

28. března 1928 se narodil **Zbigniew Brzeziński** (zemřel 26. května 2017)

31. března 1928 se narodila **Blanka Filipcová**

15. dubna 1858 se narodil **Émile Durkheim** (zemřel 15. listopadu 1917)

18. dubna 1928 se narodil **Howard Saul Becker**

-
5. května 1818 se narodil **Karl Marx** (zemřel 14. března 1883)
5. května 1938 se narodila **Alena Vodáková**
6. května 1948 se narodil **Juraj Schenk**
29. května 1968 se narodil **Csaba Szaló**
1. června 1948 se narodil **Tomáš Halík**
10. června 1948 se narodil **Milan Tuček**
9. července 1858 se narodil **Franz Boas** (zemřel 21. prosince 1942)
14. července 1978 se narodil **Stanislav Holubec**
19. července 1898 se narodil **Herbert Marcuse** (zemřel 29. července 1979)
26. července 1958 se narodil **Jiří Ryba**
29. července 1948 se narodil **Vladimír Krivý**
30. července 1868 se narodil **Alfred Weber** (zemřel 2. května 1958)
15. srpna 1948 se narodil **Pavel Kuchař**
29. srpna 1928 se narodil **Aaron Cicourel**
2. září 1948 se narodil **Martin Potůček**
13. září 1958 se narodila **Annemarie Mol**
2. října 1928 se narodil **Geert Hofstede**
8. října 1928 se narodil **Alvin Toffler** (zemřel 27. června 2016)
18. října 1918 se narodil **Louis Althusser** (zemřel 23. října 1990)
28. listopadu 1908 se narodil **Claude Lévi-Strauss** (zemřel 30. října 2009)
7. prosince 1928 se narodil **Noam Chomsky**
13. prosince 1948 se narodil **Bohuslav Šalanda**
14. prosince 1948 se narodila **Gabriela Munková**
27. prosince 1968 se narodil **Martin Fafejta**

2019

- 4. ledna 1929** se narodil **Amitai Etzioni**
- 17. ledna 1949** se narodila **Zora Bútorová**
- 22. ledna 1979** se narodil **Dušan Janák**
- 23. ledna 1949** se narodil **Stanislav Hubík**
- 4. února 1889** se narodil **Pitirim Sorokin** (zemřel 11. února 1968)
- 1. března 1939** se narodil **Tzvetan Todorov** (zemřel 7. února 2017)
- 6. března 1939** se narodila **Eva Broklová**
- 17. března 1929** se narodil **Peter L. Berger** (zemřel 27. června 2017)
- 22. března 1959** se narodil **Libor Musil**
- 13. dubna 1899** se narodil **Alfred Schütz** (zemřel 20. května 1959)
- 1. května 1929** se narodil **Ralf Dahrendorf** (zemřel 17. června 2009)
- 10. května 1929** se narodil **Daniel Bell** (zemřel 25. ledna 2011)
- 18. června 1929** se narodil **Jürgen Habermas**
- 30. června 1929** se narodil **Bedřich Loewenstein** (zemřel 11. května 2017)
- 27. července 1929** se narodil **Jean Baudrillard** (zemřel 6. března 2007)
- 28. července 1879** se narodil **Inocenc Arnošt Bláha** (zemřel 25. dubna 1960)
- 5. září 1929** se narodil **Alexander Fazik**
- 18. září 1949** se narodila **Hana Havelková**
- 19. září 1939** se narodil **Jan Řehák**
- 22. září 1909** se narodil **David Riesman** (zemřel 10. května 2002)
- 21. října 1919** se narodil **Jiří Kolaja** (zemřel 10. února 2003)
- 29. listopadu 1899** se narodil **Otakar Machotka** (zemřel 29. července 1970)
- 14. prosince 1879** se narodil **Emanuel Chalupný** (zemřel 27. května 1958)
- 31. prosince 1949** se narodil **Hynek Jeřábek**

SONET VĚDĚ

Edgar Allan Poe

Vědo! jsi věrnou dcerou starých časů!
Tvůj zrak vše mění, pátravý a hbitý!
proč srdce rveš, jímž básník vzývá krásu,
ty supe s křídly drsné reality?
Jak tě má ctít a za moudrou tě mít,
když mu jen bráníš v jeho putování
z klenotnic nebes poklad uchvátit,
ač vznáší se na křídlech odhodlání?
Což Dianu jsi z vozu nevyštvala?
A dryády jsi nevyhnala z háje,
aby jim jiná hvězda sídlo dala?
Nezaplašilas řekám zástup víl,
travám houf elfů, mně sen plný ráje,
jejž jsem pod letním tamaryškem snil?

(překlad Josef Hiršal)